

KAPITALUTVECKLING & FINANSIELL INFRASTRUKTUR

En rapport om
hur svensk
ekonomi och
välståndet i lokala
samhällen påver-
kas av bristande
tillgänglighet
till finansiella
tjänster

FÖRORD

Det hände något med den svenska bankmarknaden på 1980-talet. Ekonomhistorikern Mats Larsson brukar beteckna det som att Sverige gick från ett i grunden tyskt system, där banker främst var finansiärer av företag, till ett anglosaxiskt system av vinstmaximering för aktieägare.

Banker blev som vilka företag som helst och genom avregleringarna under 80-talet fick de växa hur mycket de ville. I och med den negativa synen på staten som fanns vid den här tiden var idén att privat kapital skulle kliva fram i stället.

En del av utvecklingen handlade om att normen mot att finansiera staten med utländska lån upphävdes vid 1970-talets slut. Ju mer kapitalmarknaderna i Sverige därmed öppnades upp för omvärlden desto mer internationella blev de svenska bankerna. Desto mindre roll har det inhemska näringslivet spelat för deras verksamhet, vilket särskilt har drabbat små- och medelstora företag.

I den utmärkta rapporten Kapitalutveckling och finansiell infrastruktur visar författarna hur banker inte är vilka företag som helst. De är del av en infrastruktur som saknas först när den inte finns längre. Att sparbanker som en gång i tiden finansierade lokala näringsliv har försvunnit i fusioner och rationaliseringar av allt större bankorganisationer märks när företag får lägga ner eller aldrig ens kan starta. Vissa delar av landet badar i kapital medan andra blir öknar av brist på kredit.

Den här ojämlika fördelningen behöver upphävas och rapporten har flera intressanta förslag på hur detta kan åstadkommas. Det viktigaste att ta med sig är att utjämna skillnader mellan framför allt stad och land inte bara handlar om att öka eller rikta olika typer av statsbidrag. Regionalpolitik handlar lika mycket om att få kapital att flytta dit det gör nytta.

I brist på verkliga investeringar blir det annars skrupelfria riskkapitalister som köper lokala företag eller offentlig egendom för en spottstyver. Som de sedan lägger ner eller säljer vidare tills all lokal kontroll och möjlighet till ansvarsutkrävande har försvunnit.

Utformningen av finansiell infrastruktur i ett land är en högsta grad politiskt fråga. Den är avgörande för att skapa jämlika livsvillkor i hela landet.

Elisabeth Lindberg

Doktor i ekonomisk historia och utredare hos fackliga idéinstitutet Katalys
Stockholm 2025-05-05

SAMMANFATTNING

Sedan år 2000 har hälften av Sveriges bankkontor lagts ned. Idag har var sjunde kommun inte ens ett enda bankkontor - och utvecklingen fortsätter i samma riktning. För gemene svensk, van vid internetbankens smidighet och tillgänglighet, går förändringen mer eller mindre obemärkt förbi. Men för landsbygdens invånare samt för små och medelstora företag är den finansiella infrastrukturens nedmontering långt ifrån osynlig, den är kännbar och har långtgående konsekvenser.

I en tid där banksektorns konsolidering och vinstmaximering tycks vara en naturkraft ställer vi oss därför frågan:

Går det att skapa ett finansiellt system som stärker lokalsamhällen snarare än att maximera vinst till bankaktieägarna?

Denna rapport tar avstamp i Sveriges bankhistoria och diskuterar hur affärsbanker och allmännyttigt orienterade finansinstitut, såsom sparbankerna, historiskt har möjliggjort företagsamhet, ökat välbefinnande och främjat utveckling i hela landet. Vidare beskrivs konsekvenserna av de fyra storbankernas reträtt från landsbygden och sparbankernas förändrade roll.

För att möta dessa utmaningar föreslår vi en rad åtgärder, bland annat en översyn av Konkurrensverkets prioriteringar, bättre villkor för mindre aktörer på bankmarknaden samt etableringen av ett statligt system med regionala utvecklingsbanker. Deras uppdrag? Att på marknadsmässiga villkor erbjuda lån till små och medelstora företag på landsbygden.

Dessa reformer skulle ge den eftersatta regionala utvecklingen välförtjänt uppmärksamhet och bidra till att minska klyftan mellan stad och landsbygd. Att bryta den långvariga trenden av bankkontorsnedläggningar är ingen liten uppgift, men med nytänkande och politisk vilja är det möjligt. Hela Sverige har rätt till en finansiell infrastruktur värd namnet.

OM RAPPORTFÖRFATTARNA

VILGOT GLIMBERG

Läser psykologprogrammet i Umeå och har sin hemvist i USHF, Umeå Socialdemokratiska Högskoleförening. Är intresserad av ekonomisk politik, friluftsliv och politisk filosofi.

HUGO GRANSTRÖM

Juriststudent vid Uppsala universitet och aktiv i studentklubben Laboremus. Förbundsstyrelseledamot i S-studenter där han är rättspolitisk talesperson.

VIKTOR DAHL

Studerar masterprogrammet i nationalekonomi på Stockholms Universitet. Är kassör i Socialdemokratiska Studentklubben (SSK) och driver podden *Inifrån 68:an*.

ELIN LUNDQVIST

Nyexaminerad civilingenjör i medieteknik. Aktiv i den Socialdemokratiska teknologklubben (STEK) på KTH. Förbundsstyrelseledamot i S-studenter där hon är Klimat- och industripolitisk talesperson.

KAPITALUTVECKLING OCH FINANSIELL INFRASTRUKTUR

Rapporten är utgiven på initiativ av medlemmar i det socialdemokratiska studentförbundet. Åsikterna i rapporten är författarnas egna.

www.s-studenter.se
September 2025

Författare: Vilgot Glimberg, Viktor Dahl, Hugo Granström, Elin Lundqvist
Layout och grafik: Elin Lundqvist

INNEHÅLL

1. Inledning	5
1.1 Syfte	6
2. Hur fungerar en bank?	6
2.1 Skepp oktroj!	6
2.2 Hur ger banker ut företagslån?	7
3. Vad händer med sparbankerna?	7
4. När bankkontoren försvann	11
4.1 Bankkartan ritas om	11
4.1.1 När små banker blev stora	11
4.1.2 Internetbanken	12
4.1.3 Bristfällig konkurrens	12
4.2 Bankens frånvaro = ett samhällsproblem?	13
4.2.1 Småföretagens finansieringsunderskott	13
4.2.2 Högre räntor	14
4.2.3 Tillväxten avstannar när bankkontor försvinner	15
4.2.4 Sysselsättningen sjunker	15
4.3 Små banker, stora hinder	15
4.3.1 IT-Systemen	15
4.3.2 Stopp i lagens namn	16
4.4 Nuvarande lagstiftning löser inga problem	17
4.5 Behovet av fler småbanker	18
5. Vägen framåt	18
5.1 Allmännyttigt orienterade finansinstitut (AOF)	18
5.2 Att värna ett allmännyttigt bankväsende	21
5.3 Ett handlingskraftigt konkurrensverk	22
6. En modern bankmarknadspolitik	23
7. Sammanfattning	24
Slutnoter	26

KAPITALUTVECKLING & FINANSIELL INFRASTRUKTUR

En rapport om hur svensk ekonomi och välbefindandet i lokala samhällen påverkas av bristande tillgänglighet till finansiella tjänster

1. INLEDNING

Hur kan en nation skapa ett finansiellt system som bidrar till ekonomisk utveckling så att dess medborgare på sikt kan erhålla ett större välbefindande? Denna fråga var av central vikt för den progressiva amerikanska ekonomen Hyman P. Minsky.¹ För Minsky inkluderade lösningen till denna fråga även de övergripande policymålen om att uppnå full sysselsättning, större jämlikhet och finansiell stabilitet.² I många fall använder Minsky begreppet "kapitalutveckling" när han diskuterar detta. Kapitalutveckling bör förstås som en bred term som bland annat omfattar offentliga och privata investeringar i infrastruktur, teknologisk utveckling och ekonomisk mobilisering av mänskliga förmågor.³ Ett sätt att se på kapitalutveckling kan vara att betrakta det som en samling av medel som kan användas för att öka den reella produktionskapaciteten samt nivån av välbefindande i en ekonomi.⁴ Samtidigt som detta på många sätt är eftersträfvansvärt så är det viktigt notera att det kan uppstå olika sorters tillkortakommanden inom vårt finansiella system som kan underminera kapitalutveckling. Att belysa några av dessa tillkortakommanden och diskutera vilka konsekvenser de medför kan sägas vara en övergripande målsättning med denna rapport.

DEFINITION

KAPITALUTVECKLING

Kapitalutveckling bör förstås som en bred term som bland annat omfattar offentliga och privata investeringar i infrastruktur, teknologisk utveckling och ekonomisk mobilisering av mänskliga förmågor.

Ett område som kommer att tillägnas extra uppmärksamhet är sparbanksrörelsen. Sparbanksrörelsen har spelat en central roll i Sveriges ekonomiska utveckling och har fungerat som en viktig kapitalutvecklande faktor sedan 1800-talets första hälft. Sparbankerna har länge varit en väsentlig del av vår finansiella infrastruktur, det vill säga en del av det system som hushåll, företag och myndigheter förlitar sig på för att använda sig av finansiella tjänster.⁵ Sparbanksformen är en egen bolagsform som till skillnad från traditionella banker inte drivs av enskilda ägare utan av lokalt förankrade huvudmän. Deras verksamhet präglas därför av ett lokalt fokus och ett allmännyttigt uppdrag där vinsten antingen stannar i banken eller investeras i lokalsamhället där sparbanken är aktiv. Med dess unika organisationsform har sparbankerna varit en viktig del av det finansiella kretsloppet, särskilt på mindre orter och i landsbygdsområden.

Samtidigt som sparbanksväsendet är en viktig del av svensk finansiell historia finns det ett flertal internationella motsvarigheter. I USA förekommer till exempel flertalet organisationer som går under paraplybegreppet "public banking". "Public banking" omfattar institutioner som drivs med allmännyttiga mål och vars vinster återinvesteras i deras respektive lokalsamhällen.⁶ Även i Europa finns lokala banker av liknande karaktär, såsom de finska andelsbankerna. Samtliga av dessa institutioner kommer härnäst att refereras till som allmännyttigt orienterade finansinstitut.⁷

Trots sin betydelse i svensk bankhistoria har sparbankernas roll på marknaden minskat på senare år. Idag dominerar den svenska bankmarknaden av de fyra storbankerna Swedbank, Nordea, SEB och Handelsbanken som utgör 60% av inlåningsmarknaden.⁸ Under de senaste två decennierna har konsolidering, digitalisering och besparingskrav lett till att hälften av landets bankkontor försvunnit.⁹ Denna utveckling har bland annat haft påtagligt negativa

konsekvenser för små och medelstora företag på landsbygden som ofta står utan behövlig finansiell service. Detta förstärker de redan existerande klyftorna mellan stad och landsbygd med negativa effekter på sysselsättning, tillväxt och möjligheten att möta en åldrande befolknings behov i glesbygdskommuner.

1.1 SYFTE

Rapportens syfte är att lyfta fram några av de rådande problem som föreligger i Sverige när det gäller undermålig finansiell infrastruktur, samt att diskutera konsekvenser och bakomliggande faktorer med en huvudsaklig utgångspunkt från sparbanksrörelsen och dess historia. Denna beskrivning kommer att användas för att diskutera möjliga åtgärder och reformförslag som kan bidra till att stärka Sveriges kapitalutveckling.

2. HUR FUNGERAR EN BANK?

2.1 SKEPP OKTROJ!

För att förstå varför avsaknaden av bankkontor är problematiskt är det viktigt att känna till hur banker fungerar och vilken samhällsfunktion de utgör, särskilt då samhällsdebatten ofta präglas av missvisande föreställningar om bankers verksamhet. Det som händer när en bank ger ut ett lån kan sägas vara att helt nya pengar tillverkas genom att man låter expandera bankens balansräkning. Detta betyder att banken får en ny tillgång i form av ett lån samtidigt som banken också får en ny skuld som motsvarar det belopp som lånas. Genom att bankens skuld accepteras som pengar ökar mängden pengar som finns i omlopp. När lånet har betalats tillbaka finns varken lånet eller bankens motsvarande skuld kvar längre i bankens balansräkning, vilket betyder att de pengar som "skapats" nu återigen har förstörts. En viktig implikation av detta är att varje individuell affärsbank har möjlighet att skapa pengar utan att behöva vänta på någon typ av inlåning från kunder. Detta medför också att mängden av så kallade centralbankspengar¹⁰ eller bankreserver i omlopp har en klart begränsad påverkan på den totala penningmängden i samhället. Denna teori, som idag har blivit bekräftad av centralbankirer över hela världen,¹¹ förespråkades även av Minsky som gjort sig känd

för att argumentera att "vem som helst kan skapa pengar" men att "problemet är att få dessa pengar accepterade".¹² Det som gör banker speciella, och möjliggör för dem att öka penningmängden till den omfattning som de gör, är att deras verksamhet är sanktionerad av staten genom bland annat insättningsgarantin.¹³ Detta betyder också att pengar essentiellt är en slags skuld vars mängd kan expanderas genom till exempel utlåning från affärsbanker och att en valuta i grund och botten är en fordring på dess utgivare.¹⁴ I Sverige har den svenska staten monopol på att ge ut svenska kronor, vilket betyder att alla kontanter samt bankreserver i svenska kronor är fordringar på Riksbanken.¹⁵ Eftersom det är omöjligt för en centralbank som Riksbanken att på något sätt "få slut på fordringar" att ge ut, kan svenska staten alltid genomföra alla sina betalningar som görs i svenska kronor. Bankerna utgör också en central del i det betalsystem som både hushåll, företag och myndigheter använder sig av när de genomför transaktioner. Detta beror framförallt på att alla pengar som finns på bankkonton är en fordran på någon enskild bank om att kunna tillhandahålla motsvarande belopp i svenska kronor.¹⁶

Utöver att vara en del av det samhälleliga betalsystemet inkluderar bankernas traditionella huvuduppgifter att ta emot insättningar från allmänheten samt att ge ut lån, det vill säga krediter. Utgivningen av krediter till investeringar utgör en mycket viktig del i samhällets kapitalutveckling eftersom det kan möjliggöra olika projekt där samhällets ekonomiska resurser mobiliseras till produktiva ändamål. Detta kan utföras av olika sorters banker genom att till exempel ge ut lån direkt eller genom att förmedla lån till privata eller offentligt ägda företag. I Sverige förekommer tre olika sorters bankorganisationer i form av sparbanker, medlemsbanker och bankaktiebolag.¹⁷ Värt att tillägga är att banker också kan användas till mer specifika ändamål som storskaliga satsningar på infrastruktur och industrier, till exempel genom en statlig investeringsbank.¹⁸

2.2 HUR GER BANKER UT FÖRETAGSLÅN?

När banker ger ut företagslån måste de utvärdera hur kreditvärdig en låntagare är, alltså hur stor risken är att låntagaren inte kan betala tillbaka lånet. Banker tittar på flera olika faktorer som lånets storlek, företagets ålder och antal anställda. Om företaget blir beviljat ett lån beror i sin tur på en helhetsbedömning från banken.

När banker utvärderar kreditvärdighet kan de olika faktorerna kategoriseras som hård eller mjuk information.¹⁹ Hård information är information som enkelt kan reduceras till siffror och standardiserade format. Hit räknas bland annat finansiella nyckeltal som omsättning, vinstmarginal, soliditet, kassaflöden, skuldsättningsgrad och företagets ålder. Denna information går lätt att kvantifiera och jämföra över tid. Exempelvis kan en stark balansräkning med låg skuldsättningsgrad indikera att företaget har god förmåga att hantera ekonomiska svängningar.

Mjuk information är däremot svårare att sammanfatta i siffror och är ofta beroende av subjektiva bedömningar. Exempel på mjuk information är hur låntagaren presenterar sin affärsplan, vilken tillit och kompetens som signaleras i mötet med banken, samt bankens lokala expertis och kännedom om företagets marknad. Det är väldokumenterat att geografisk närhet mellan långgivare och låntagare är en viktig faktor vid långgivning.²⁰

Bankens lokala kännedom om lönsamhet kan avgöra beviljandet av ett företagslån. Utan lokalkännedom kan inte banken förlita sig lika mycket på mjuk information (lokal kännedom) och måste därför använda sig av hård information

i högre utsträckning. Det påverkar sannolikt låneutgivningen till företag som har svårare att framföra hård information.

3. VAD HÄNDE MED SPARBANKERNA?

Som nämnt ovan så har en viktig aktör för Sveriges kapitalutveckling historiskt sett varit sparbanksrörelsen. Även om det har funnits flera bidragande faktorer till den finansiella infrastrukturens tillbakagång på många håll i landet så har sparbanksrörelsens utveckling varit en viktig komponent. I detta kapitel ges därför en överblick av rörelsens historia.

Sparbankernas förekomst i Sverige har sin början 1820 då Göteborgs Sparbank grundades.²¹ Detta gör sparbänkerna till landets äldsta kreditinstitut. Vid tiden var sparbänkernas främsta syfte att motverka behovet av fattigvård och att förbättra de ekonomiska villkoren för mindre bemedlade grupper. En viktig del av detta handlade om att främja sparande i de breda folklagen. Under 1800-talets gång genomgick sparbänkerna i Sverige en anmärkningsvärd, och internationellt sett unik utveckling, då det endast var de svenska sparbänkerna som kunde mäta sig i storlek och betydelse med affärsbanker, hypoteksinrättningar och försäkringsbolag på den nationella marknaden.²² Som mest fanns det 498 sparbänker i Sverige år 1928 vilket kan jämföras med dagens 59.²³ Ett annat utmärkande drag hos sparbänkerna kan sägas vara den lokala förankringen och den demokratiska organisationsformen. Sparbankerna agerade i mångt och mycket utifrån den så kallade "kyrktornsprincipen" som innebar att man skulle bedriva sin verksamhet inom det område som man kunde se från ortens kyrktorn. Samtidigt hade även kommunerna stort inflytande då flera av huvudmännen i sparbanksstiftelserna tillsattes direkt av den kommun där sparbanken verkade. Allt det här bidrog till att sparbänkerna spelade en historiskt viktig roll i den regionala utvecklingen runt om i Sverige genom att möjliggöra för orter och kommuner att mobilisera sina egna resurser på ett mer effektivt sätt.

På 1950-talet började konkurrensen om småspararnas inlåning att hårdna. Från att i

princip ensamt ha förvaltat svenska folkets besparingar tillsammans med Postsparbanken började nya aktörer, framförallt bestående av affärsbanker, att etablera sig på den marknad som historiskt och juridiskt främst varit reserverad för sparbankerna. Detta berodde mycket på att konsumenternas insättningar vuxit i värde som finansiella tillgångar tack vare den allmänna välståndsökningen. I takt med affärsbankernas avancemang ökade behovet av ett enhetligt regelsystem för landets kreditinstitut, som tidigare bestått av olika regleringar för olika sorters bankväsenden. Detta slutade med att sparbankerna gavs fullvärdiga bankrättigheter 1969 och därmed tilläts att konkurrera på lika villkor gentemot affärsbankerna även på företagssidan.²⁴

Samtidigt som denna nya lagstiftning öppnade flera dörrar för sparbanksrörelsen väckte den nyvunna friheten en intern debatt om rörelsens framtid. En fråga som diskuterades flitigt var huruvida sparbankerna skulle gå i en kommersiell riktning och bli mer lika affärsbankerna, eller om rörelsen skulle hålla fast vid den demokratiska och ideologiska linjen som tidigare varit styrande. Några andra frågor gällde bolagsformen och hur man skulle samordna sparbanksrörelsens gemensamma organ såsom Svenska Sparbanksföreningen och Sparbankernas

Bank. Skulle Sparbankernas Bank, det vill säga "sparbankernas affärs- och centralbank", ägas gemensamt av de mindre sparbankerna eller agera som en överordnad huvudbank med säte i Stockholm? Denna debatt tog särskilt fart i början av 80-talet i samband med bildandet av Första Sparbanken, vilket var en fusion mellan två av landets största sparbanker, nämligen Sparbanken Stockholm och Länssparbanken Göteborg.²⁵ En motiverande faktor bakom fusionen var att expandera för att kunna göra större affärer och därmed tjäna mer pengar, även om detta också innebar att verksamheten blev mer spekulativ och riskfylld.²⁶

Parallellt med detta händelseförlopp genomfördes 1985 de omfattande avregleringar av den svenska finansmarknaden som sedermera kom att kallas för Novemberrevolutionen. Avregleringarna innebar bland annat att bankernas utlåningstak slopades, vilket skapade förutsättningarna för den finansiella bubbla som sedan brast i samband med 90-talskrisen fem år senare.²⁷ Under åren i bubblan fanns det många attraktiva möjligheter för banker att expandera sin verksamhet och finansiera diverse storskaliga projekt, särskilt inom fastighetsbranschen, vilket fick ett abrupt slut när krisen väl var ett faktum vid slutet av 1990. Flera av de banker som hade tagit stora risker med utlåningen drabbades av omfattande

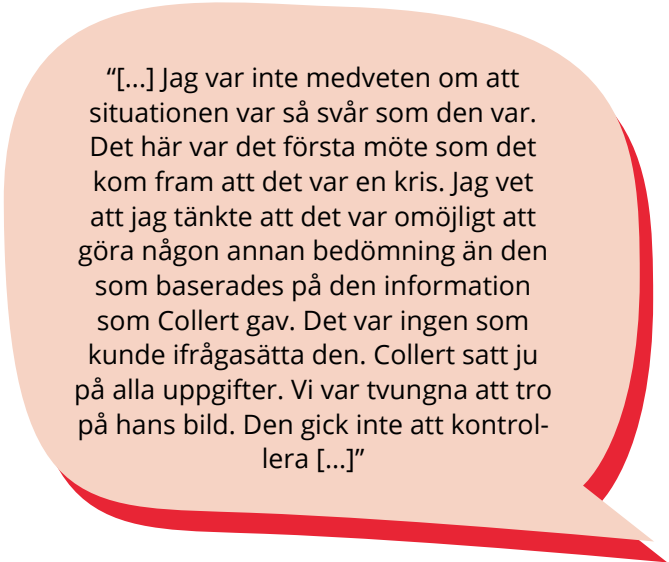

Sparbankerna agerade i mångt och mycket utifrån den så kallade "kyrktornsprincipen" som innebar att man skulle bedriva sin verksamhet inom det område som man kunde se från ortens kyrktorn

kreditförluster, vilket i värsta fall kunde innebära konkurs. En av dessa banker var Första Sparbanken vars kreditförluster under 1991 hade stigit till 4,5 miljarder kronor och därmed förbrukat hela bankens egna kapital.²⁸ Utöver detta hade även Sparbanken Väst, till följd av flertalet fusioner och en alltför snabb kommersiell expansion, blivit involverad i en muthärva där omkring en miljard kronor försvann till olika konton i Västindien.²⁹ Det fanns också stora bekymmer i den mindre Tomelilla Sparbank, där en tidigare kommunal ekonomichef tagit över som vd 1986 och bland annat expanderat bankens volym av utlandslån, för vilka sparbanken ställde garantier, med mer än 1500%.³⁰

Hur dessa kriser skulle hanteras hamnade snabbt överst på agendan inom sparbanksrörelsen. Många av de som varit kritiska till den kommersiella expansionen i Första Sparbanken tyckte nu att man skulle låta banken bära sina egna förluster och därmed tvingas gå i konkurs. Detta var dock inte vad som hände. Istället var det Sparbankernas Banks vd Göran Collert som tog initiativet till och drev igenom en nationell strukturförändring av sparbanksrörelsen. Strukturförändringen innebar en konvertering av de största sparbankerna till ett stort nationellt bankaktiebolag.³¹ Collert hade även personligen förespråkat detta i samband med ett tal som han höll 1989 under Sparbankernas Banks bolagsstämma då han argumenterade för en total samordning av alla sparbanker i landet.³²

I praktiken innebar denna förändring att alla 11 länssparbanker runt om i landet fusionerades med Sparbankernas Bank och fick se sitt kapital konverteras till aktier i den nya affärsbanken Sparbanken Sverige AB; idag Swedbank. Bland de 11 länssparbankerna fanns problembarnen Första Sparbanken och Sparbanken Väst, men resterande 9 hade till synes sunda finanser och inga allvarliga kreditförluster.³³ Sparbankernas Bank hade dock under Collerts ledning blivit exponerad för förlusterna i framförallt Första Sparbanken, vilket enligt Collert själv riskerade att sprida sig via Sparbankernas Bank till resten av sparbanksrörelsen.³⁴ Dessa uppgifter gick dock aldrig att verifiera, vilket framgår i ett citat från en av representanterna³⁵ som deltog i förhandlingarna:

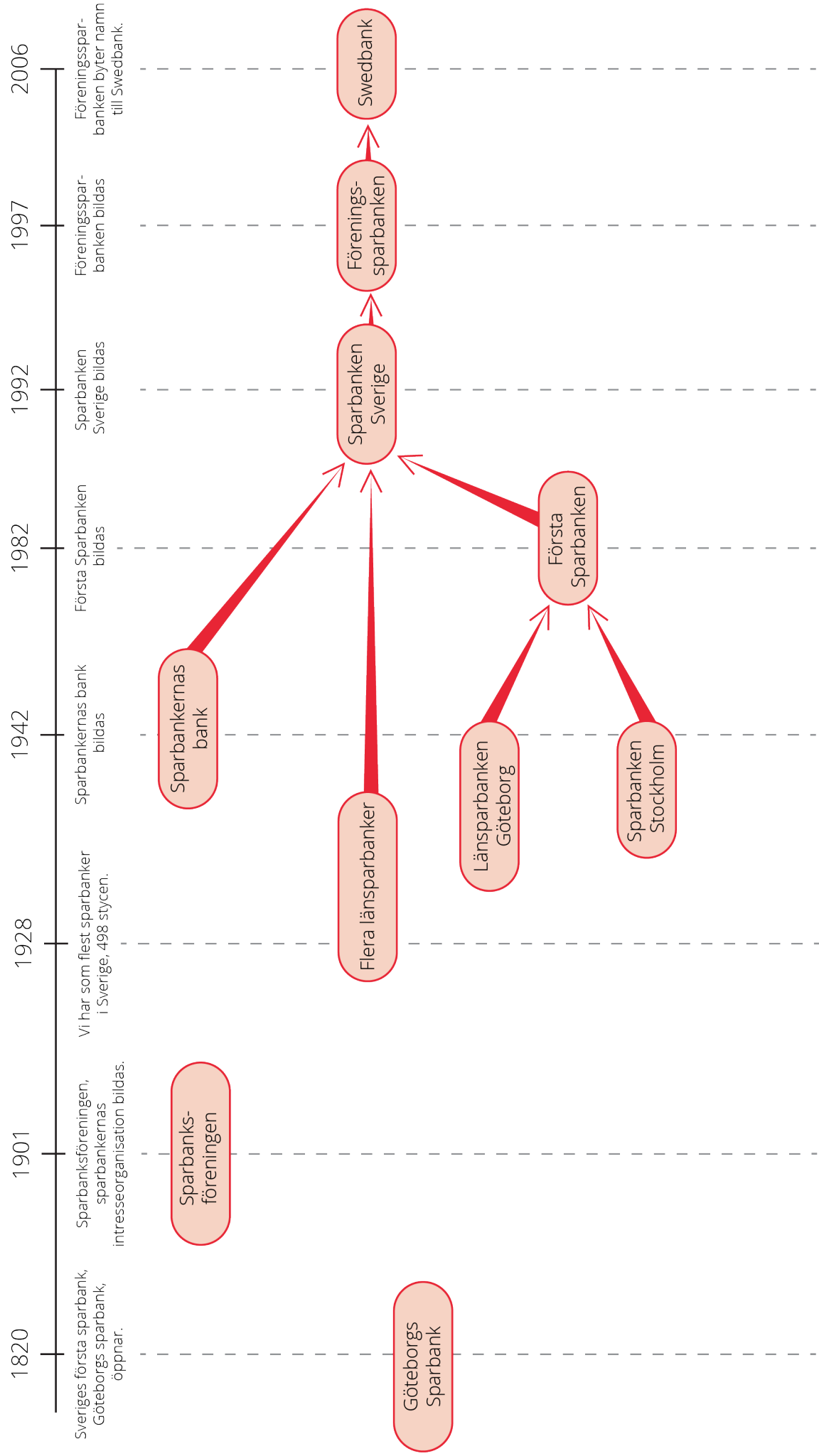
"[...] Jag var inte medveten om att situationen var så svår som den var. Det här var det första möte som det kom fram att det var en kris. Jag vet att jag tänkte att det var omöjligt att göra någon annan bedömning än den som baserades på den information som Collert gav. Det var ingen som kunde ifrågasätta den. Collert satt ju på alla uppgifter. Vi var tvungna att tro på hans bild. Den gick inte att kontrollera [...]"

Det avgörande beslutet om att gå igenom med fusionen togs under ett sammanträde via den så kallade Sparbanksgruppen fredagen den 24 januari 1992. Värt att notera var att representanterna för de olika länssparbankerna vid mötet endast fick över helgen på sig att ta ställning till fusionsplanerna. Planerna offentliggjordes dessutom inte ens en vecka senare på tisdagen den 28 januari. Collert valdes också sedermera till vd i den nybildade Sparbanken Sverige.³⁶

I samband med bildandet av Sparbanken Sverige skrevs ett samarbetsavtal med resterande sparbanker i landet som gick ut på att de mindre sparbankerna inte skulle konkurrera i onödan med den nya storbanken.³⁷ 1997 gick Sparbanken Sverige samman med Föreningsbanken och bildade Föreningssparbanken som 2006 bytte namn till Swedbank.³⁸ Tillsammans med SEB, Handelsbanken och Nordea är Swedbank idag en av de största verksamma bankerna i Sverige.

Idag kvarstår 44 sparbanker och 15 omvandlade sparbanker som i juridisk mening är bankaktiebolag.³⁹ Dessa omvandlade sparbanker ägs i regel helt eller delvis av sparbanksstiftelser eller i vissa fall av Swedbank, och har ofta uppkommit till följd av olika fusioner.⁴⁰ Nästan alla sparbanker har fortfarande ett omfattande samarbetsavtal med Swedbank, framförallt gällande IT-utveckling, lansering av nya produkter och tjänster samt kostnadsdelningsförtjänster. Dessa sparbanker och sparbanksstiftelser är även delägare i Swedbank och äger tillsammans cirka 12 procent av storbanken.⁴¹

EN SKISS AV SPARBANKSRÖRELSENS & SWEDBANKS HISTORIA

4. NÄR BANKKONTOREN FÖRSVANN

4.1 BANKKARTAN RITAS OM

Förhållandena på den svenska bankmarknaden har under de senaste åren präglats påtagligt av de fyra storbankernas beslut om att lägga ner bankkontor runt om i Sverige, framförallt i landsbygdskommuner. Detta är särskilt oroande eftersom behovet av extern finansiering successivt har ökat för företag i landsbygdsområden i likhet med företag i både mindre städer och storstäder. Landsbygden har dock drabbats oproportionerligt hårt av dessa nedläggningar. Mellan 2000 och 2013 minskade antalet bankkontor i landsbygdskommuner med över 30 procent. För storstäder ökade antalet bankkontor istället med 4 procent.⁴² Totalt har antalet bankkontor i Sverige minskat från nästan 1900 år 2001 till cirka 750 år 2023, en minskning på över 60 procent.⁴³ Idag har hela 43 av Sveriges 290 kommuner inga bankkontor alls.⁴⁴ I följande delkapitel diskuteras några av de faktorer som har bidragit till denna förändring av den svenska bankmarknaden.⁴⁵

4.1.1 NÄR SMÅ BANKER BLEV STORA

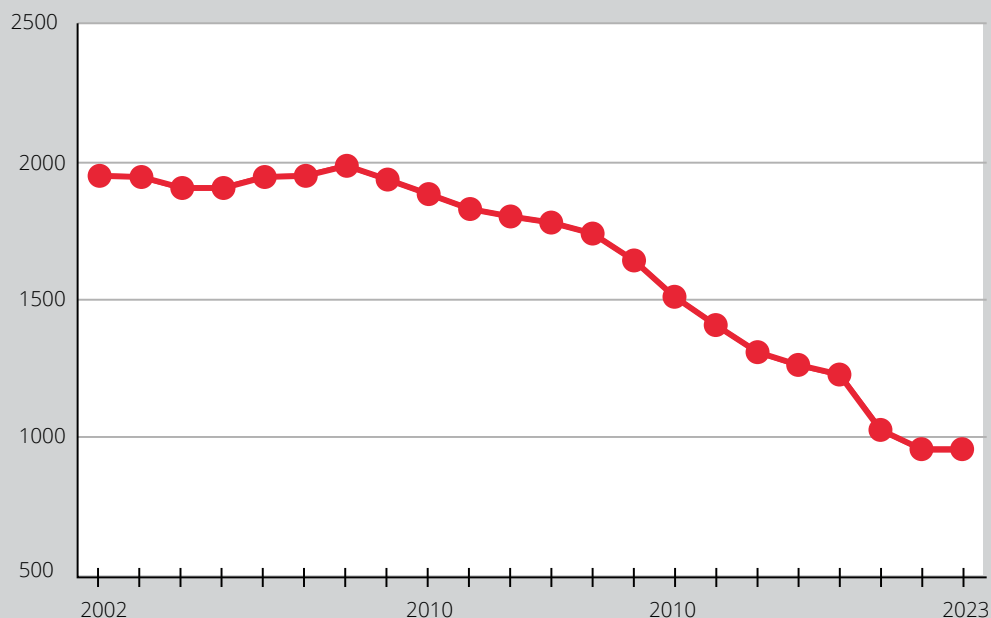
En av de främsta anledningarna till att så många bankkontor försvunnit kan sägas vara

den generella trenden bort från mångfald och mot konsolideringar eller fusioner av olika kreditinstitut till större och större bankorganisationer.⁴⁶

Det finns flera nackdelar med denna utveckling, inte minst i form av sämre service för bankens kunder. För att förstå detta behöver man vara medveten om att det som ofta styr stora börsnoterade företag är att generera så mycket vinst till sina aktieägare som möjligt.⁴⁷ Detta leder ibland till att kortsiktigt vinstintresse ges företräde över hållbart och långsiktigt tänkande, vilket motiveras utifrån kraven från aktiemarknaden. Detta är en av anledningarna till att framförallt vissa mindre och icke-börsnoterade aktörer, som exempelvis sparbanker, har valt att behålla sina kontor på mindre orter samtidigt som Swedbank och de tre andra storbankerna har gjort motsatsen. Några andra nämnvärda aktörer som också har gått mot strömmen är Länsförsäkringar Bank och Landshypotek Bank som blivit viktiga aktörer i takt med att storbankernas närvaro har minskat.⁴⁸ Bakom affärsbankernas beslut att lämna särskilda orter ligger ofta vetskapen att det går att tjäna mer pengar på att lägga ner vissa kontor även om kontoren går med vinst. Detta beror delvis på att man erfarenhetsmässigt vet att man ändå behåller åtminstone 80% av kunderna om den lokala närvaron avvecklas.⁴⁹

ANTALET BANKKONTOR I SVERIGE

Källa: SCB

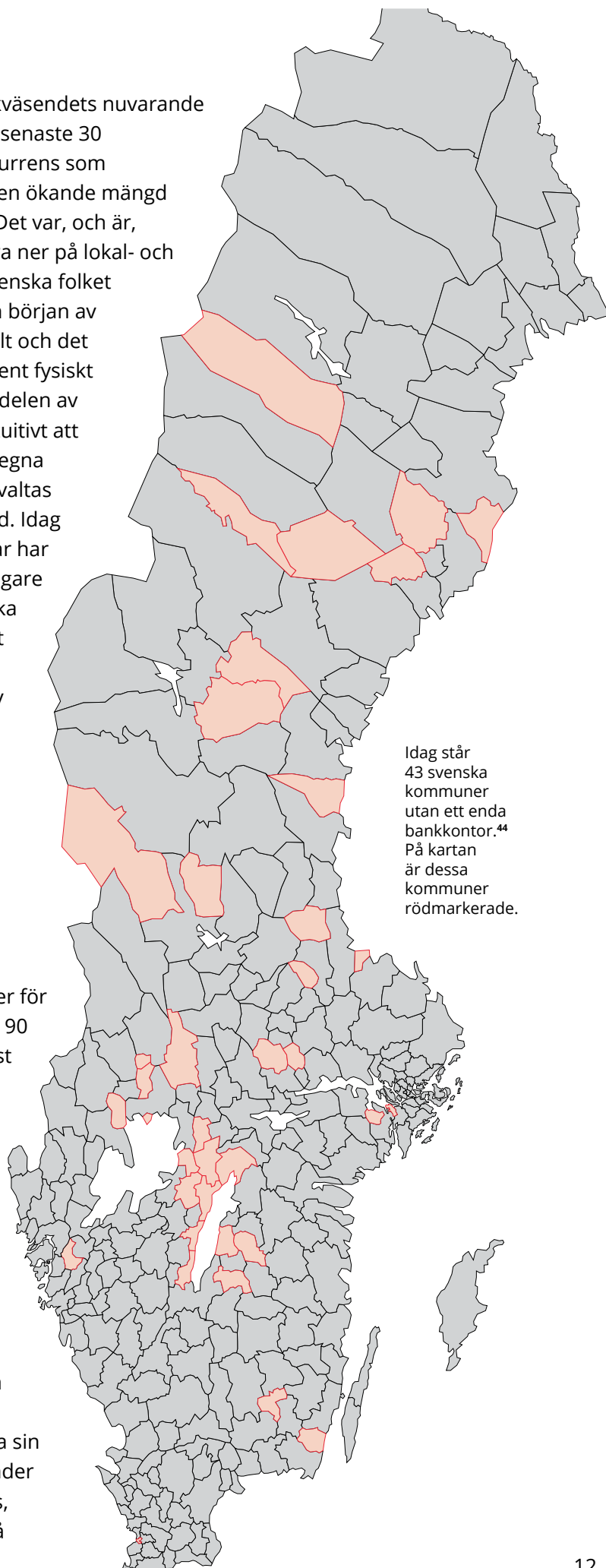
4.1.2 INTERNETBANKEN

En annan viktig förklaring till det svenska bankväsendets nuvarande utformning är internetbankens genomslag de senaste 30 åren. Internetbanken var ett svar på den konkurrens som storbankerna fått från nya telefonbanker och en ökande mängd nischbanker som etablerades under 90-talet. Det var, och är, också ett sätt för bankerna att kontinuerligt dra ner på lokal- och personalkostnader.⁵⁰ 2019 använde 91% av svenska folket internetbank, en siffra som stigit stadigt sedan början av 2000-talet.⁵¹ Fler bankärenden görs idag digitalt och det har blivit lättare att förlita sig på banker som rent fysiskt befinner sig långt ifrån hemmet. Under huvuddelen av 1900-talet hade det nog verkat mycket icke-intuitivt att säkra sina pengar i en storstad långt från den egna bygden där de dels är svårtillgängliga, dels förvaltas av någon som är svår att komma i kontakt med. Idag har den bilden ändrats och för många svenskar har internetbanken gjort bankärenden både smidigare och snabbare. Med ett minskat behov av fysiska bankmöten för privatkunder har även behovet av fysiska bankkontor minskat. Samma trend med allt färre bankkontor går att se i resten av Europa.⁵²

4.1.3 BRISTFÄLLIG KONKURRENS - ÄR VI FÖR LOJALA FÖR VÅRT EGET BÄSTA?

Den svenska bankmarknaden kännetecknas också av ett bristande konkurrensläge. År 2024 stod de tre storbankerna Swedbank, SEB och Handelsbanken för nästan 53 procent av utlåningen till svenskarna.⁵³ Totalt står 7 banker för 80 procent av all utlåning till allmänheten, och 90 procent av den svenska befolkningen har minst ett konto på en av dessa storbanks eller på Nordea.⁵⁴

Bidragande till den bristfälliga konkurrensen är en trögrörlig kundbas. Konkurrensverket undersökte 2018 benägenheten att byta bank och fann att många kunder hade bristande engagemang gällande benägenheten att byta bank. Kunder såg inte någon poäng med bankbyte och orkade helt enkelt inte att byta. Det bristfälliga engagemanget försämrar konkurrensen på bankmarknaden eftersom bankerna kan sänka sin standard utan att förlora kunder. Om olika hinder kopplade till en trögrörlig kundbas inte funnits, hade nya aktörer haft enklare att komma in på

bankmarknaden genom förmånligare lån och räntor jämfört med storbankerna. Detta skulle ha möjliggjort att nya aktörer lättare kunde etablera sig när storbankerna drar sig tillbaka.

4.2 BANKENS FRÅNVARO, ETT SAMHÄLLSPROBLEM?

När flera banker drar sig tillbaka från landsbygden och centraliseras i storstäderna får det stora konsekvenser för lokalsamhället samt de konsumenter och företag som verkar där. Denna trend drivs bland annat på av att större banker lämnar mindre orter för att söka större kreditvolymmer att sprida ut den höga kostnaden för kreditbedömningar på. I följande delkapitel diskuteras några av dessa konsekvenser.

Nedläggningar sker inte slumpmässigt eller som oberoende händelser, utan kan bero på andra bakomliggande faktorer, såsom bankernas lönsamhet, kundbas eller kreditrisker i ett visst område. Hade vi haft ett slumpmässigt urval av nedläggningar för bankkontor för olika kommuner skulle vi kunna isolera dess effekt på lokalsamhället. Eftersom nedläggningar inte sker helt slumpmässigt måste vi tillämpa en annan metod.

Ett sätt att lösa detta problem är att använda en metod som kallas instrumentvariabelanalys (IV-analys). Detta innebär att vi letar efter något som kan förklara bankkontorsnedläggningar men som inte har någon direkt koppling till hur lönsamheten ser ut i lokalområdet, vilket kan tänkas korrelera med bankkontorsnedläggningar. Riksbanken studie använder nationella beslut som instrument (verktyg) för att påvisa kausaliteten mellan bankkontorsnedläggningar och räntor. De kontrollerar helt enkelt för korrelation som kan bero på olönsamhet i lokalområdet. Exempelvis bestämde Nordea att stänga 39 procent av sina kontor år 2012, medan andra storbanker lät deras kontor vara öppna.⁵⁶ Hade icke-lönsamhet varit den drivande faktorn för nedstängning hade sannolikt alla banker stängt sina bankkontor ungerfär samma tid till skillnad från att varje bank gradvis nedmonterade sina bankkontor över tid. Genom att använda sådana beslut som ett verktyg kan vi uppskatta beslutets effekt på nedläggningar, och sedan nedläggningarnas effekt

på räntor (eller effekten på andra variabler för den delen).

4.2.1 SMÅFÖRETAGENS FINANSIERINGSUNDERSKOTT

När bankkontor försvinner minskar låneutgivning både för små men framförallt för unga företag.⁵⁵ Enligt beräkningar från Riksbanken får yngre företag i genomsnitt 5 procent lägre lånebas när 10 procent av bankkontoren i en kommun försvinner.⁵⁶ Detta betyder att den totala lånesumman i sammanhanget blir 5 procent lägre. År 2007 fanns sju bankkontor i Bollnäs kommun och vid 2013 hade två stängts.⁵⁷ Om vi antar att båda bankerna stängde samtidigt skulle det motsvara att ca 28 procent av alla bankkontor försvinner. Det skulle minska unga företags lånebas, alltså det belopp i form av banklån ett företag kan få tillgång till, med 14 procent. I snitt tar det två år efter en bankkontorstängning för att få effekt på den totala mängden lån.^{58 115}

FAKTARUTA

KAUSALA SAMBAND

Att fastställa ett kausalt samband mellan bankkontorsnedläggningar och ekonomiska variabler är svårt. Till exempel: orsakar nedläggningar högre räntor för småföretag, eller lägger banker ner på grund av låg lönsamhet, vilket också förklarar de höga räntorna?

Yttre faktorer, som en lågkonjunktur, kan påverka båda variabler samtidigt. Finns data (som BNP) kan vi kontrollera för sådana effekter, men saknas data, eller vetskap om andra relevanta variabler, blir analysen osäker.

Riksbankens resultat bör tillskrivas vikten av mjuk information, eller snarare avsaknaden av sådan information. När bankkontor lägger ner, och därav anställda sägs upp, försvinner den lokala kännedomen om lönsamhet och vilka företagare som sannolikt är mer kreditvärdiga. Att unga företag drabbas hårdare kan förstås utifrån deras kortare affärshistoria, vilket gör att det finns mindre information att tillgå kring företagets lönsamhet, jämfört med äldre företag med längre affärshistorik. Nu måste banker förlita sig mer på centraliserade beslutsprocesser där hård information används i högre utsträckning. Med mindre information blir risken att betala tillbaka lånet svårare att bedöma, vilket därför kompenseras eftersom utlåningen blir mer riskabel. Därav kan banker i ett sådant scenario förväntas låna ut mindre eller till en dyrare peng.

Resultatet går i linje med en analys från branschorganisationen Företagarna som visat att 68% av mindre och växande företag haft svårt eller ganska svårt att finansiera företagets investeringar med krediter.⁵⁹ Färre lokala bankkontor riskerar alltså slå hårt mot mindre och nystartade företag.

När en bank förmedlar lån begärs oftast en säkerhet vilket gör att räntan på lånet kan hållas lägre. Däremot finns det lån som inte kan ges med en säkerhet, eller där säkerheten är svår att värdera. För sådana lån blir bankens kännedom om företaget och dess verksamhet desto viktigare.

Framför allt påverkas storleken på lån när bankkontor stänger.⁶⁰ Företag som behöver lån för att löpande finansiera sin verksamhet kan få svårare att låna tillräckligt stora belopp när bankkontor försvinner, eftersom dessa lån ofta kräver god kännedom om företaget från bankens sida. Därför kräver banker ofta att företagare personligen går i borgen för dessa lån.⁶¹ Ett sätt för banker att undvika att kräva borgen eller ge små lån är att de har god lokalkännedom och relationer med företagen i området.⁶²

Just små lokala företag är redan utmanade av strukturomvandlingen på bankmarknaden. Samtidigt tenderar stora banker att inte ha lika stort intresse för mindre företag, då deras marginaler inte kan matchas med de större kunderna.⁶³ Mindre banker, som därför kan passa bättre, utmanas dessutom av sådant som Baselregelverket.⁶⁴ I Sverige implementeras dessa regler på EU-nivå,⁶⁵ och medför bland annat olika sorters kapitalkrav som kan bli mycket komplexa och dyra för mindre banker att anpassa sig efter. Regelverket har även fått kritik för att vara särskilt begränsande när det gäller just bankernas utlåning till små och medelstora företag.⁶⁶

4.2.2 HÖGRE RÄNTOR

En inte helt orimlig följd av att förutsättningarna försvåras för vissa företag att få lån vid minskad närvaro av lokala banker är att också lånevillkoren, det vill säga räntorna, för

KONSEKVENSER DÅ BANKER LÄMNAR LOKALSAMHÄLLET

**KAPITAL LÄMNAR
LOKALSAMHÄLLET**

ÖKAD ARBETSLÖSHET

**FÄRRE NYA
FÖRETAG**

SVÅRARE ATT FÅ LÅN

HÖGRE RÄNTOR

företagen försämras. Just detta har undersökts av Tillväxtanalys med data från det statliga bolaget Almis utlåningsräntor från 2000-2016. De visade att Almis utlåningsränta minskar med 0,34 procentenheter för varje bankkontor som finns i en kommun där räntan utan bankkontor skulle ligga på strax över fyra procent.⁶⁷ Bollnäs kommun, som i dagsläget har två bankkontor men 2007 hade sju stycken får⁶⁸ därför nästan två procent högre ränta i dagsläget. Dessutom ger fler anställda i lokala bankkontor lägre ränta, eftersom fler lokalt anställda sannolikt medför en bättre bild över lönsamma affärsmöjligheter inom det lokala området.

4.2.3 TILLVÄXTEN AVSTANNAR NÄR BANKKONTOR FÖRSVINNAR

Som diskuterats ovan är det särskilt nyare företag som kan få svårigheter när det saknas lokal banknärvaro. Riksbanken har analyserat flera samband mellan nedläggning av bankkontor och variabler som påverkar tillväxten för små och medelstora företag (SMF), däribland bankkontorsnedläggningar och sannolikheten att företag lämnar marknaden. De finner ett positivt samband mellan bankkontorsnedläggningar och sannolikheten att företag lämnar marknaden.⁶⁹

När bankkontor läggs ned drabbas nyföretagandet i en kommun. Om avståndet till närmsta bankkontor fördubblas startar det 5 procent färre nya företag.⁷⁰ Ta Heby kommun som exempel, som har ett bankkontor i centrum. För den som bor på orten Runhällen tar det idag 10 minuter med bil till Heby centrum. Chansen är stor på denna mindre ort att låntagare och långgivare redan känner varandra. Om bankkontoret läggs ned, hamnar det näst närmaste bankkontoret i den större orten Sala, ca 20 minuter bort. Trots att ökningen av tid till nästa närmaste bankkontor kan verka försumbar, ser vi en signifikant negativ effekt på nyföretagande när distansen ökar.⁷¹ Generellt drabbas landsbyggdskommuner värst.⁷²

4.2.4 SYSSELSÄTTNING SJUNKER OCH LOKALSAMHÄLLEN TÖMS PÅ KAPITAL

Som vi tidigare sett leder färre bankkontor i en kommun till färre nystartade företag, lägre

låneutbud och högre räntor. Därmed är det inte förvånande att även sysselsättningen och försäljningen går ner när bankkontor försvinner. Sysselsättningsgraden minskar i snitt med 1,3 procent när 10 procent av bankkontoren i en kommun försvinner, tre år efter att kontoren läggs ned.⁷³ I en kommun som Heby, med sina 14 000 invånare och ett bankkontor, kan de på sikt antas förlora över 500 jobb om deras enda kontor lägger ned.⁷⁴

När storbankerna ger utdelning till aktieägarna koncentreras ofta vinsten till välbärgade platser där majoriteten av aktieägarna bor, vilket i praktiken är i storstadsregionerna. Kapitalinkomsterna fördelas mycket ojämnt där tiondelen med de största kapitalinkomsterna år 2020 hade 95 procent av den totala inkomstsumman.⁷⁵ Denna koncentration av vinster står i kontrast till sparbankers verksamhetsmodell där vinster istället ges ut lokalt genom stiftelser eller förmånliga lån.

Dessutom har riskkapitalet koncentrerats till storstäderna över tid. När företag har svårt att få lån kan privatpersoner eller vissa firmor gå in och köpa andelar av företaget. År 2012 gick 81 procent av riskkapitalinvesteringar till storstäder. År 2022 var motsvarande siffra 95 procent.⁷⁶ Trenden blir ännu tydligare om man beaktar att många mindre kommuner inte överhuvudtaget har erhållit några investeringar i form av riskkapital på flera år.⁷⁷

4.3 SMÅ BANKER, STORA HINDER

De problem som dagens centraliserade bankväsende för med sig skulle kunna lösas av fler lokala allmännyttigt orienterade finansinstitut. Samtidigt finns det idag många utmaningar för mindre bankaktörer. I följande delkapitel behandlas några av dessa.

4.3.1. IT SYSTEMEN

Idag är bankernas IT system och deras digitala tjänster en central del av verksamheten. Att ta fram mjukvara som möter kundernas förväntningar och behov samt uppfyller alla krav om säkerhet är dyrt. I sitt samarbetsavtal med Swedbank ingår det att sparbankerna ska använda Swedbanks IT-system vilket för med sig

vissa stordriftsfördelar. Samtidigt finns det de som menar att samarbetsavtalet skapar en ohälsosam maktdynamik, vilket i praktiken ger Swedbank möjlighet att påverka sparbankernas interna verksamhet.⁷⁸ Ett exempel på detta är att Södra Dalarnas Sparbank under 2015 ville öppna ett nytt kontor i Avesta, men inte tilläts att göra detta av Swedbank. Detta uppmärksammades i en artikel i Dalademokraten⁷⁹ där dåvarande vd för Södra Dalarnas Sparbank Mirja Herrdin kommenterade:

”Vi skulle vilja finnas fysiskt i Avesta med ett kontor [...] Men Swedbank säger nej. Eftersom vi samarbetar genom att använda Swedbanks IT-system måste vi ha respekt för deras åsikt.”

Sparbanken Syd, med rötter i sydöstra Skåne, är idag den enda sparbanken i Sverige som inte har ett samarbetsavtal med Swedbank. Det betyder att Sparbanken Syd har behövt hitta andra IT-lösningar. I en intervju med Peter Appelros, CIO på Sparbanken Syd, förklarar han hur komplext det arbetet kan vara. Sparbanken Syd är för liten för att kunna utveckla egna system; istället är de delägare i danska SDC som utvecklar merparten av deras system. Eftersom SDCs kunder och andra delägare främst är norska och danska sparbanker tillhandahåller de inte alla integrationer och system som behövs för att kunna vara en fullservicebank på den svenska marknaden. Förutom delägandeskapet i SDC har Sparbanken Syd därför slutit egna avtal med ett 50-tal andra IT-leverantörer, exempelvis BankID och Swish. Peter Appelros uppskattar att Sparbanken Syd avsätter en proportionellt större del av sin budget till IT-system jämfört med de sparbanker som samarbetar med Swedbank. Däremot har de mer frihet och är inte begränsade till Swedbanks produkter, till exempel vad gäller försäljning av fonder.

4.3.2. STOPP I LAGENS NAMN!

Bankväsendet lyder idag under allt fler olika sorters regleringar, vilket i det stora bör ses som något positivt. För att skydda konsumenterna, säkerställa stabiliteten i det finansiella systemet

och förebygga ekonomisk brottslighet måste svenska banker följa internationella regler från Baselkommittén, EU-förordningar och nationella lagar. Samtidigt finns det vissa specifika nackdelar som är direkt avhängiga hur våra nuvarande regelverk är utformade. För en fristående sparbank som inte är uppbackad av en större bank gör dessa regleringar det allt svårare att bedriva sin verksamhet. Mer tid och resurser går åt till dokumentation och att säkerställa regelefterlevnad snarare än att möta kunder och utveckla verksamheten. I intervjun med Peter Appelros från Sparbanken Syd framgår exempelvis att man ser ökade krav på regelefterlevnad som en av sina största utmaningar.

Det rådande Baselregelverket, som nämnts ovan, implementeras i Sverige på EU nivå och är nu inne på sin fjärde upplaga.⁸⁰ Ett av regelverkets främsta nackdelar är hur pass komplext det är. Komplexiteten i Baselregelverket kritiserades redan 2012 av forskarna Andrew Haldane och Vasileios Maduros i en uppmärksammande presentation vid den amerikanska centralbankens penningpolitiska möte i Jackson Hole samma år.⁸¹

Forskarnas resonemang bestod i att komplexa system, som finansiella marknader, bäst regleras utifrån ett så pass enkelt regelsystem som möjligt. Detta beror på att beslutsfattare har större nytta av att utgå från ett fåtal väl utformade och lättillgängliga tumregler än ett detaljfokuserat regelverk som baseras på ytterst komplicerade principer. Som jämförelse uppgick skrivelserna i Glass-Steagall Act, som infördes i USA under 1930-talskrisen och som innehöll de kanske allra viktigaste och mest framgångsrika bankregleringarna under hela 1900-talet, till 37 sidor. De sammanlagda texterna till Basel III, det vill säga det tidigare och mindre komplicerade systemet än det som vi håller på att fasa in i Sverige idag, nådde däremot upp till hela 60000 sidor när regleringarna skulle omvandlas till detaljerade förordningar på EU-nivå. Haldane och Maduros menar till och med att denna ökade regelmassa kan leda till en större risk för framtida finansiella kriser eftersom den medför att det blir svårare för de som tillverkar och handlar med finansiella instrument att förstå den underliggande risken med dessa.

Även om detta regelverk tillkommer genom vårt medlemskap i EU så bör det betraktas som en stor fördel att Sverige har valt att behålla sin monetära självständighet och inte anslutit sig till eurosystelet. En anledning till detta är att de länder som har valt att införa euron som sin valuta ställs under ytterligare regleringskrav från den europeiska centralbanken (ECB). De finska andelsbankerna har under många år fått erfara just detta. I ett österbottniskt klagobrev från 2021 skrivet av andelsbankernas pressavdelning⁸² anmärks det på att även om vissa av bestämmelserna i Basel är förhållandevis allmänna så gör EU "[...] dem till invecklade regleringar och ECB kommer med den sista 'byråkratikryddan' som får också det mest inbitna regleringsmonstret att hicka till".

En annan anmärkningsvärd sak, som också nämns i utlåtandet från andelsbankerna, är att ECB med jämna mellanrum har uppmuntrat banker i eurozonen att gå samman för att bli mer lönsamma.⁸³ Att sådana omfattande marknadskonsolideringar skulle kunna medföra negativa konsekvenser för vanliga konsumenter är inte något som ECB tar hänsyn till eftersom de inte betraktar konsumentskydd och konkurrens som en del av deras tillsynsområde.⁸⁴ Hur ECBs regleringar skulle slå mot allmännyttigt orienterade finansinstitut är därför värt att ta i beaktande i samband med framtida diskussioner om eurosamarbetet.

Ett närliggande problem är kompetensförsörjning. I många allmännyttigt orienterade finansinstitut, såsom sparbanker, ingår i själva grundidén att den ska vara lokalt förankrad. I sparbankernas fall har man ett system där lokalt förankrade huvudmän utser styrelse, godkänner bokslut och vinstdisposition.⁸⁵ När bankväsendet blir alltmer komplext till följd av nya omfattande regleringar blir det svårare att hitta lokala representanter som har god kunskap om vad det innebär att bedriva en bank.

4.4 NUVARANDE LAGSTIFTNING LÖSER INGA PROBLEM

Koncentrationen av aktörer på bankmarknaden ökar behovet av konkurrensrättslig övervakning. I svensk konkurrensrätt finns två

övergripande förbud: Förbudet mot missbruk av dominerande ställning och förbudet mot konkurrensbegränsande avtal. Till den första kategorin hör framförallt sådana åtgärder som företag vilka äger åtminstone 40% av marknadsandelarna vidtar för att förhindra framtida konkurrens. Ingen enskild bank i Sverige kan dock sägas ha dominerande ställning och omfattas därför inte av förbudet mot missbruk av dominerande ställning. Därmed ligger det närmast till hands att granska den svenska bankkonkurrensen utifrån konkurrensbegränsande avtal. Hittills har dock frågan om Swedbanks samarbetsavtal med sparbankerna inte fått någon närmare översyn av Konkurrensverket. När 23 kommunalråd uppmärksammade frågan i riksmidia och lämnade in en gemensam skrivelse till myndigheten 2018 ansågs uppgifterna om att Swedbanks samarbetspartners inte fick öppna upp nya kontor inte vara tillräcklig grund för att inleda en utredning. Inga allmänna handlingar upprättades heller då utredningen lades ned direkt.⁸⁶

Konkurrensrätten syftar i första hand till att motverka marknadsmisslyckanden i form av kartellbildning eller missbruk av marknadsmakt. För bortfall av företag från landsbygden tillämpas dock inte konkurrenslagstiftningen i första hand. Istället ges kommuner större möjlighet till att stödja eller driva kommunala företag i egen regi när bortfall av enskild service uppstår. Typexempel på sådana bortfall har exempelvis varit om den sista bensinstationen i lokalsamhället försvinner eller om kommunen anser att det finns behov av ett hotell vilket det privata näringslivet inte kan eller vill tillgodose. Sådana förhållanden kan skapa en möjlighet för kommuner att ge stöd till, eller i egen regi driva, näringslivsverksamhet.⁸⁷ Kommunerna får dock inte driva eller stödja banker när lokala bankkontor försvinner. Det har nämligen bedömts att det finns en stor risk att kommuner skulle konkurrera med varandra om att bevara företag på den egna orten genom en kapplöpning om vem som kan ge störst stöd till företaget. För att kommuner ska få stödja eller driva verksamheter i det så kallade "egentliga näringslivet" krävs därför mycket starka skäl och är i princip uteslutet på bankväsendets område.⁸⁸ Då det finns många starka skäl till just detta är det

viktigt att en omstrukturering av bankmarknaden utformas på ett sätt som inte framtvingar ett subventionskrig mellan olika kommuner.

Detta innebär att problemet med att finansiella tjänster koncentreras till storstäder kvarstår inom ramen för nuvarande lagstiftning. Det finns alltså ingen anledning att tro att problemet kommer att lösas av sig själv. För de som vill motverka ökande klyftorna mellan stad och land krävs därför ett långsiktigt perspektiv på hur landsbygden inte bara ska skapa, utan också bevara värden på den egna orten. Varken den konkurrensrättsliga eller kommunalrättsliga regleringen har varit tillräcklig för att möta utvecklingen, vilket utgör en delförklaring till den växande ojämlikheten mellan Sveriges kommuner.

4.5 BEHOVET AV FLER SMÅBANKER

Sammanfattningsvis minskar antalet bankkontor för varje år vilket beror på konsolideringar, framväxten av internetbanken och bristfällig konkurrens. När bankkontoren läggs ner försvinner den lokala expertkunskapen, vilket skapar sämre förutsättningar för små och medelstora företag att verka i det lokala näringslivet. Små och medelstora företag får högre räntor och mindre lån vilket får flera negativa effekter som lägre sysselsättning, lägre försäljningar, fler marknadsutträden och färre nystartade företag. I värsta fall hänvisas företagare enbart till eget kapital och beviljas inget lån. Etablering av nya bankkontor är svårt. Höga kompetenskrav inom banksektorn och dyra IT-system begränsar konkurrens på lokala marknader, vilket leder till färre nyetableringar från mindre aktörer. Ekonomiska resurser och vinster koncentreras till storstäder, medan landsbygden missgynnas ekonomiskt samtidigt som kommuner saknar juridiska möjligheter att kompensera för bortfallet av lokala banktjänster.

5. VÄGEN FRAMÅT

Med tanke på de konsekvenser ett centraliserat bankväsende kan få för lokalsamhällen och i förlängningen Sverige i stort behövs nya angreppssätt. När den privata banksektorn inte klarar av att förse hela landet med finansiell service faller det på det offentliga,

DEFINITION

AOF

AOF (allmännyttigt orienterade finansinstitut) är finansiella institutioner som inte primärt drivs av vinstintresse, utan har ett tydligt samhällsinriktat, ekonomiskt eller socialt syfte. De kan vara kundägda, privatägda eller offentligt ägda, och deras vinster återinvesteras ofta i de samhällen där de verkar.

och i förlängningen politiken, att adressera den finansiella exkluderingen och bortfallet av samhällskritisk finansiell service. I kommande kapitel presenteras därför flera reformförslag och överväganden som kan bidra till att skapa en välfungerande finansiell infrastruktur i hela landet.

5.1 ALLMÄNNYTTIGT ORIENTERADE FINANSINSTITUT (AOF)

För att finna inspiration till hur detta skulle kunna se ut kan man vända blicken mot andra sidan Atlanten. I USA har det efter 2008 startats en uppsjö av organisationer och rörelser som på olika sätt arbetar för att det finansiella systemet ska fungera på ett sätt som bättre skyddar och värnar medborgerliga intressen. Vissa av dessa, som exempelvis Better Markets,⁸⁹ verkar huvudsakligen för olika former av finansiell reglering, medan flertalet andra arbetar för vad som brukar kallas "public banking". Som nämnt ovan avser "public banking" eller allmännyttigt orienterade finansinstitut (AOF) finansiella institutioner som inte främst är drivna utifrån vinstintresse, utan snarare ett särskilt samhällsinriktat, ekonomiskt eller socialt syfte.⁹⁰

Ett typiskt exempel på sådana institutioner är sparbanker. AOF kan både vara kundägda, privatägda eller offentligt ägda av stater eller lokala myndigheter. En av de organisationer som arbetar för att det ska finnas fler AOF i USA är Public Banking Institute (PBI).⁹¹ PBI grundades

2011 som en gräsrotsrörelse med en vision om att upprätta ett nätverk med offentligt ägda banker för att frigöra lokala samhällen från vad som upplevdes som ett spekulativt, riskfyllt och dyrt finansiellt system centrerat kring Wall Street. En viktig drivkraft bakom initiativet har varit insikten om att de vinster som görs från AOF:s verksamhet tenderar att återinvesteras i de samhällen där dessa verkar. Samtidigt som detta av förklarliga skäl är väldigt attraktivt från ett lokalt perspektiv så finns det också påtagliga makroekonomiska vinster med AOF. Eftersom ett samhälles ekonomiska välmående i en kapitalistisk marknadsekonomi är beroende av en kontinuerlig nybildning med initialt små firmor så ligger det även i allmänhetens intresse att dessa firmor kan erhålla extern finansiering för att utveckla sin verksamhet.⁹²

Intressant nog låg flera liknande idéer, som dessa gräsrotsrörelser förespråkar idag, till grund för ett förslag av Clinton/Gore administrationen under början av 90-talet om att låta upprätta ett nationellt nätverk med 100 regionala utvecklingsbanker. Förslaget utformades av just Hyman P. Minsky tillsammans med ett antal andra forskare från The Jerome Levy Institute vid Bard College NY.⁹³

Syftet med förslaget var att fylla upplevda luckor i den amerikanska finansiella infrastrukturen. En uttalad målsättning för utvecklingsbankerna i förslaget bestod i att söka sig till projekt som bedöms som lönsamma men som inte finansieras på grund av sin småskalighet, upplevda risk eller oerfarenhet hos verksamhetsansvariga. En annan viktig aspekt som betonas i förslaget är att grundverksamheten i bankerna är vinstdrivande. Ur en offentlig synvinkel bör därför upprättandet av bankerna betraktas som en vinstgenererande investering efter aktuella uppstartskostnader. En tredje kritisk komponent i förslaget utgjordes av att både tillgångar och skulder hos utvecklingsbankerna skulle begränsas till att vara lokaliserade inom ett specifikt geografiskt verksamhetsområde. Till exempel rekommenderades det att utvecklingsbankerna ej tilläts att ha mer än 10% av sina tillgångar lokaliserade utanför de samhällen som de var verksamma i. Detta var tänkt att bidra till att både minimera risker som annars kan

uppträda om lånehandläggare går utanför sitt kompetensområde, samt att styra utlåningen mot lokala marknader. Sist och kanske viktigast inkluderade förslaget att alla utvecklingsbanker skulle samordnas och granskas av en federalt ägd "centralbank" underställd den amerikanska kongressen. Denna federala bank (ej att förväxla med USA:s centralbank The Federal Reserve System) var avsedd att ha en stark representation i varje enskild utvecklingsbank, ges full insyn i utvecklingsbankernas bokföring samt bistå med finansiering för deras verksamhet. Utöver det skulle utvecklingsbankerna förvara sina reserver och sitt rörelsekapital som en insättning hos denna federalt ägda centralbank för utvecklingsbankerna.⁹⁴

En anledning till Minskys intresse i förslaget var hans övertygelse om dess potential att bidra till kapitalutveckling.⁹⁵ Vi anser därmed att idén bakom förslaget kan vara en viktig utgångspunkt i ett framtida arbete med att adressera de problemområden som har kartlagts i denna rapport. Innan vi går vidare kan en precisering av vad utvecklingsbanker är för en slags finansiell institution vara användbar, vilket enklast görs genom att jämföra organisationsformen med andra sorters bankorganisationer. För detta ändamål har vi valt att använda oss av Gerald Epsteins typologi⁹⁶ över olika sorters finansiella institut.

Bankers' banks, som även ibland kallas för partnerskapsbanker, erbjuder likviditet och clearingtjänster, teknisk assistans och krediter till mindre banker utan att acceptera insättningar från privatpersoner. Ett exempel på en partnerskapsbank är Bank of North Dakota eller BND som ägs av den amerikanska delstaten North Dakota och erbjuder tjänster av detta slag till mindre banker och lokala samhällen inom delstaten.⁹⁷ Retail banks avser däremot finansiella institutioner som tar emot insättningar från privatpersoner och erbjuder ett urval av traditionella banktjänster till individer, hushåll, företag och stater. Ett exempel på en offentligt ägd retail bank i Sverige är SBAB som bland annat fokuserar mycket på boendekonomi och att erbjuda sparkonton till en konkurrenskraftig ränta.⁹⁸ När det kommer till utvecklingsbanker så är dessa oftast nischbanker

specialiserade på att tillhandahålla billigt kapital åt utvecklingsprojekt, stödja och möjliggöra långsiktiga investeringar, generera sysselsättning och erbjuda teknisk expertis utifrån deras verksamhetsområde. Utvecklingsbanker brukar av denna anledning typiskt sett inte acceptera insättningar från privatpersoner. Slutligen finns det universaliebanker som kombinerar alla eller flera av dessa funktioner. Ett exempel på en universaliebank är Sparbanken Syd som erbjuder ett brett utbud av finansiella tjänster utifrån sin storlek. I intervjun som genomfördes med CIO Peter Appelros framkom det även att Sparbanken Syd har som uttalad målsättning att vara just en universaliebank.

Utifrån denna bakgrund föreslår vi att man från statligt håll låter upprätta en variant av Minskys nationella system med flertalet utvecklingsbanker på olika platser i landet. Dessa utvecklingsbanker bör ges förutbestämda geografiska verksamhetsområden, dels för att säkerställa att de verkar inom marknader som de har god kunskap om, och dels för att styra kapital till just dessa lokala marknader. För att veta exakt hur verksamhetsområdena bäst fördelas krävs ytterligare undersökningar av de rådande omständigheter som föreligger på specifika platser runt om i landet. En tänkbar lösning skulle kunna vara att ha en uppdelning som ungefärligen motsvarar regionernas geografiska gränser, vilket i så fall skulle motsvara omkring 20 utvecklingsbanker. Det är viktigt att poängtera att alla dessa banker inte måste sättas upp samtidigt. Uppstarten av systemet bör initieras gradvis genom olika pilotprojekt och en successiv men välorganiserad expansion. Detta är kritiskt både för att lyckas med en hållbar lansering av systemet, men också för att hålla nere projektets kostnader.

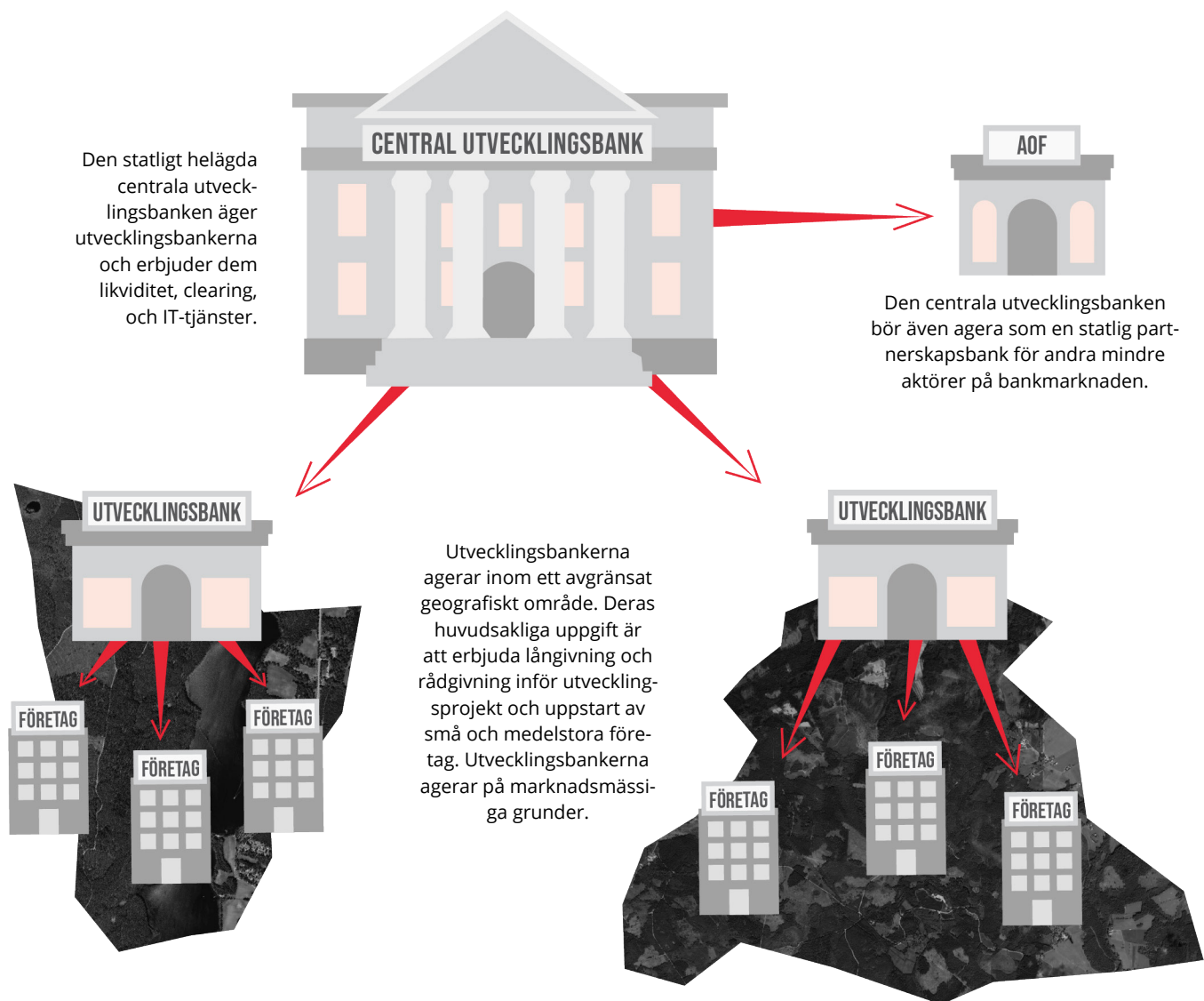

De specifika tjänster som systemet med utvecklingsbankerna bör erbjuda inkluderar följande:

- Långivning till verksamhetsutveckling och utvecklingsprojekt inom små och medelstora företag (SMF)
- Långivning för uppstarten av nya lokala företag och finansinstitut
- Erbjudna finansiella tjänster och teknisk rådgivning kopplat till verksamhetsstruktur, kontanthantering, besparingar och betalningar för företag

Listan med tjänster som utvecklingsbankerna erbjuder kan även expanderas för att täcka fler områden utefter de behov som deras kunder har. För att dessa utvecklingsbanker inte ska konkurrera med redan befintliga aktörer som verkar inom samma område gällande inlåning, rekommenderas det att de ej accepterar insättningar från privatpersoner. Utvecklingsbankerna bör, precis som i Minskys förslag, upprättas omkring och ägas av en gemensam central utvecklingsbank. Denna centrala utvecklingsbank bör vara statligt helägd och utformas som en partnerskapsbank. Vidare kan denna centrala partnerskapsbank erbjuda tjänster som att bistå med likviditet, clearing och IT-tjänster till utvecklingsbankerna. Vi föreslår också att denna centrala utvecklingsbank inte ska begränsas i sitt mandat till att endast erbjuda tjänster åt utvecklingsbankerna. Den bör även tillåtas sälja tjänster åt andra mindre bankaktörer som sparbanker till ett konkurrenskraftigt pris. Både de mindre utvecklingsbankerna och den medföljande centrala utvecklingsbanken måste ha som målsättning att vara vinstdrivande och verka enligt marknadsmässiga principer.

Det är tillåtet inom ramen för EU-rätten att staten bedriver bankverksamhet, vilket är något som det finns flera exempel på både inom Sverige och i andra EU-länder. De statliga bankerna måste emellertid förhålla sig till såväl konkurrensregleringen som statsstödsreglerna. Utan att djupdyka i frågan här bedöms det som fullt möjligt att utforma de regionala utvecklingsbankerna och den centrala partnerskapsbanken på ett sätt som är förenligt med EU-rätten.

5.2 ATT VÄRNA ETT ALLMÄNNYTTIGT BANKVÄSENDE

Att förbättra villkoren för allmännyttigt orienterade finansinstitut bör betraktas som en oavhängig del i att bygga ut vår finansiella infrastruktur och förbättra de allmänna villkoren på den svenska bankmarknaden. Några saker som man kan göra för att uppnå detta, eller som åtminstone utgör viktiga hållpunkter att ha i åtanke när man överväger dessa frågor, är följande:

I. EN STATLIG PARTNERSKAPSBANK FÖR MINDRE AKTÖRER PÅ BANKMARKNADEN

I en rapport från Federal Reserve Bank of Boston fastslås det att Bank of North Dakota (BND) i egenskap av att vara en väletablerad partnerskapsbank sannolikt bidrar till att öka

bärkraften hos mindre lokala banker i North Dakota.⁹⁹ En faktor som särskilt pekas ut är att BND samverkar med dessa mindre banker genom att köpa lån som satts samman av de mindre bankerna. Detta möjliggör för de mindre bankerna att ge ut större lån och således erbjuda ett bredare utbud av finansiella tjänster till kunder av olika storlekar. Även om en statlig partnerskapsbank av liknande modell som BND hade kunnat vara ett attraktivt alternativ i en svensk kontext så beror detta mycket på vilka andra institutioner som den skulle omges av. Eftersom partnerskapstjänster av detta slag redan finns inkluderade i ovanstående förslag om ett regionalt utvecklingsbankssystem anser vi att utvecklingsbanksförslaget bör ges överordnad prioritet. Idéen om en självständig, statligt ägd partnerskapsbank bör däremot inte avfärdas, utan snarare betraktas som ytterligare ett potentiellt lösningsförslag väl värt att ha i åtanke bland flera andra.

II. EN LAGSTIFTNING SOM MÖJLIGGÖR FÖR NYETABLERINGAR

I oktober 2020 introducerades lagförslaget Public Banking Act till den amerikanska kongressen av Rashida Tlaib och Alexandria Ocasio-Cortez. Förslagets målsättning var att möjliggöra och uppmuntra till nybildningen av AOF på en statlig och lokal nivå.¹⁰⁰ En av förslagets många fördelar är att det sätter fingret på den avsaknad, som finns både i USA och i Sverige, när det gäller "top-down" stöd för "bottom-up" initiativ som går ut på att motverka finansiell exkludering. Denna avsaknad gör det motiverat att överväga hur man skulle kunna förändra svensk lagstiftning i syfte att göra det enklare för nyetableringar av vissa sorters finansiella institut. Ett sätt som man skulle kunna gå tillväga med detta är att stärka den redan existerande sparbankslagstiftningen för att göra det lättare för lokala initiativtagare att starta nya och självständiga sparbanksbanker.¹⁰¹ Detta skulle både bidra till att stärka kapitalbildningen på mindre orter samt att stärka bankkunders ställning gentemot de storbanker som är benägna att montera ner sin kundservice i särskilda regioner.

III. BEGRÄNSNINGAR PÅ HÄVSTÄNGER - EN MER EFFEKTIV REGLERING ÄN KAPITALKRAV?

Det finns flera olika typer av finansiella regleringar. En övergripande regleringskategori, som exempelvis regleringarna i Basel IV primärt består av,¹⁰² är kapitalkrav. Kapitalkrav innebär att finansiella institut måste hålla ett visst kapital för att kunna absorbera oväntade förluster. Dessa krav är ofta viktade utifrån den risk som finansiella institut bedöms ha i sina böcker, vilket innebär att banker som tar fler risker måste hålla mer kapital.¹⁰³ Kapitalkrav brukar förespråkas utifrån att de påstås öka säkerheten i banksystem genom att tvinga banker till att ha större marginaler och därmed agera "mer ansvarsfullt". Dessa påståenden är dock felaktiga enligt Minsky. En allvarlig nackdel med kapitalkrav är att de, givet att allt annat är lika, med nödvändighet innebär en lägre avkastning på eget kapital. Detta betyder att banker med höga kapitalkrav är mer olönsamma, vilket medför att de i praktiken behöver ha mer risk i sin portfolio med tillgångar

för att möta sina avkastningsmål. Banker har också historiskt använt sig av innovativa lösningar för att komma runt kapitalkrav, såsom att flytta riskfyllda tillgångar från sina egna balansräkningar eller att sälja dem direkt till andra sorters finansinstitut, vilket var något som förekom i samband med finanskrisen 2008.¹⁰⁴ Ett potentiellt alternativ till kapitalkrav, som också har fått mer uppmärksamhet av centralbankirer och lagstiftare under den senaste tiden, är att införa begränsningar på så kallade hävstänger. Hävstänger avser lån som tas specifikt i syfte för att genomföra större finansiella transaktioner. Detta görs ofta av institutionella investerare som hedgefonder för att öka sina potentiella vinster på särskilda uppgörelser. Samtidigt medför också användningen av hävstänger att potentiella förluster för investerare kan bli avsevärt mycket större. Detta är problematiskt om man ser till det faktum att hedgefonder och andra finansiella aktörer som inte råkar vara banker generellt lyder under lättare regleringar. Dessa lättare regleringar omfattar bland annat hur högt belånade de får lov att vara eller hur transparenta de behöver vara om sin belåningsgrad.¹⁰⁵ Det här är viktiga omständigheter som politiker och lagstiftare som ägnar sig åt finansmarknadsfrågor bör ha i åtanke då man diskuterar finansiell stabilitet. Det är också av relevans när det gäller att förbättra villkoren för mindre aktörer på den svenska bankmarknaden då begränsningar på hävstänger inte medför samma negativa konsekvenser för AOF som kapitalkraven i Baselreglerna innebär.¹⁰⁶

5.3 ETT HANDLINGSKRAFTIGT KONKURRENSVERK

Konkurrensverkets tillsyn utgör den främsta metoden genom vilket samhället bejaktar att några få företag inte missbrukar sin marknadsmakt. Konkurrensrätten är i huvudsak en fråga för EU-politiken eftersom samma grundläggande konkurrensprinciper gäller på hela den inre marknaden. Samtidigt är myndighetsstyrningen en nationell befogenhet och regeringen bär därför på ett stort ansvar via det svenska Konkurrensverket.¹⁰⁷

Riksrevisionen har tidigare kritiserat Konkurrensverket för bristande prioriteringsrutiner, dels på grunden att

prioriteringspolicyn sällan hänvisas till, dels på grunden att den inte verkar ha tillämpats på ett enhetligt sätt.¹⁰⁸ I Riksrevisionens granskning 2019 gjordes ingen analys om prioriteringsgrunderna som Konkursverket tillämpar borde ändras, men det konstaterades att det finns:

“ [...] implicita kriterier och praxis som inverkar på prioriteringarna, men som inte tydligt ingår i policyn. De brister i återkoppling från ärenden, som uttryckts som dåligt organisatoriskt minne, tillsammans med brister i bakomliggande dokumentation, ger även anledning att ifrågasätta hur välgrundad prioriteringspolicyn är [...]”.¹⁰⁹

Efter en snabb jämförelse med den prioriteringspolicy som gällde innan 2019¹¹⁰ och den som tillämpas idag¹¹¹ kan det konstateras att mycket få, om några, ändringar har gjorts.

De prioriteringsgrunder som idag tillämpas är:

- Om problemet orsakar skada för konkurrensen och konsumenterna.
- Om det finns förutsättningar att effektivt utreda och ingripa mot problemet.
- Hänsyn till det allmänpreventiva syftet och behovet av vägledning.
- Om Konkursverket är bäst lämpat att agera.

Grunderna är allmänt utformade och ger ingen specifik vägledning om vilka företag och branscher som särskilt borde prioriteras för konkurrensrättslig tillsyn. På så sätt skiljer sig det svenska Konkursverket från flera andra länder. I likväl amerikanska *Federal Trade Commission* som i franska *Autorité de la concurrence* prioriteras nyckelsektorer med låg konkurrens.¹¹² I en studie publicerad av International Competition Network - ett nätverk som samlar expertkompetens från flera länders konkurrensverk - konstaterar författaren att en stor majoritet av de studerade

konkurrensmyndigheterna prioriterade ärenden inom branscher med riskfaktorer såsom hög marknadskoncentration och där välfungerande konkurrens är särskilt viktig för samhällsekonomin. Marknader som myndigheter vanligtvis prioriterar är bland annat livsmedelsbranschen, läkemedelsindustrin samt bank- och finanssektorn.¹¹³

Det svenska Konkursverket sticker alltså ut med beslutet att inte prioritera baserat på nyckelbranscher. Här finns en möjlighet för politiken att påverka prioriteringen av konkurrensutredningarna. Inte för att politiken fattar bättre konkurrensrättsliga beslut i juridisk mening, utan för att politiken kan värdera och identifiera de områden där bristande konkurrens är särskilt skadligt. I Sverige känner vi igen det från bland annat livsmedelsbranschen¹¹⁴ och bankväsendet.

6. EN MODERN BANKMARKNADSPOLITIK

De senaste 25 åren har det svenska bank- och finansväsendet genomgått stora strukturförändringar. Landets finansiella infrastruktur har centraliserats till städerna vilket minskar möjligheten för landsbygdsnära företag att få finansiering, orsakar kapitalflykt från mindre orter och tenderar att höja räntorna för bankkunder på gles- och landsbygden. Trots detta har det politiska intresset för att vända utvecklingen varit låg.

Denna rapport förespråkar inte en tillbakagång till en äldre ordning med i princip helt decentraliserade banker. Förutsättningarna på bankmarknaden gynnar stora banker som dels kan upprätta egna IT-system, dels kan minska juridiska kostnader. En modell för utvidgandet av finansiell infrastruktur måste därför kunna ta vara på storskalighetens fördelar samtidigt som den bevarar möjligheterna för lokal kapitalutveckling i hela landet.

I denna rapport presenterar vi därför tre reformförslag. Dessa tre reformer kommer att bidra till att förbättra landets finansiella infrastruktur och på så sätt gagna såväl

jämlikheten som Sveriges kapitalutveckling.

ETT STATLIGT SYSTEM AV REGIONALA UTVECKLINGSBANKER

För att få bukt med urholkningen och snedfördelningen av den svenska finansiella infrastrukturen föreslår vi upprättandet av ett statligt system av utvecklingsbanker med uppdraget att:

- Ge lån till verksamhetsutveckling och utvecklingsprojekt för SMF
- Ge lån för uppstarten av nya lokala företag och finansinstitut
- Erbjuder finansiella tjänster och teknisk rådgivning kopplat till verksamhetsstruktur, kontanthantering, besparingar och betalningar för företag

Vidare ska de regionala utvecklingsbankerna samordnas genom en statligt helägd central utvecklingsbank som bland annat understödjer de regionala bankernas IT-system, regelefterlevnad, och övrig företagsstyrning. Denna centrala utvecklingsbank bör även i sitt mandat tillåtas att sälja partnerskapstjänster av detta slag till andra banker på den öppna marknaden. Eftersom de flesta stora bankaktörer redan har egna IT-system, resurser till regelefterlevnad med mera kommer målgruppen för dessa tjänster främst att bestå av mindre bankaktörer där det finns en större efterfrågan. Målet är att ge varje region, inklusive dess lands- och glesbygdsområden, förutsättningarna att kunna mobilisera sina egna resurser på ett effektivt sätt och på så vis även bidra till kapitalutvecklingen i hela samhället.

FÖRBÄTTRA VILLKOREN FÖR MINDRE AKTÖRER PÅ BANKMARKNADEN

Centraliseringen av bankmarknaden har inte bara marknadsmässiga förklaringar, utan också har tryckts på av ett växande regelverk som gör det svårt för mindre banker att konkurrera. I ljuset av de senaste decenniernas finanskriser är det önskvärt med ett gediget regelverk som ser till bankväsendets ansvarsfulla förvaltning. Däremot

ger regleringarna storbanker stordriftsfördelar eftersom det dels krävs omfattande personalkostnader för att förstå regleringsbördan, dels andra kostnader förknippade med dess efterlevnad. Kostnaden av de omfattande regleringarna leder till marknadskoncentration med bristfällig konkurrens och skadad ekonomisk tillväxt som följd. För att motverka detta föreslås ett överseende av villkoren på bankmarknaden för mindre aktörer. Några saker som detta bör omfatta är att tillgodose behov av partnerskapstjänster för AOF, möjliggöra nyetableringar samt att prioritera effektiva finansmarknadsregleringar som inte får samma negativa effekter för AOF.

SE ÖVER KONKURRENSVERKETS PRIORITERINGSPOLICY FÖR BANK- OCH PENNINGVÄSENDE

Konkurrensverkets tillsyn har blivit viktigare i takt med bank- och finansmarknaden konsolidering. Risken är att mindre aktörer som faktiskt skulle etablera sig i lokalsamhällen och därigenom bidra till en allsidig värdeutveckling i landet trängs undan. De flesta länder tillämpar någon form av avvägning gentemot medborgerliga intressen när de väljer vilka industrier och sektorer som ska få särskild tillsyn. Eftersom banksektorn har en alldeles grundläggande betydelse för landets kapitalutveckling och innovationsförmåga, bör även det svenska Konkurrensverket särskilt utpeka bank- och finanssektorn i sin prioriteringspolicy.

7. SAMMANFATTNING

När bankkontoren lämnar en kommun försvinner den lokalkännedom som ofta är helt avgörande för effektiva och välplacerade investeringar. Utan finansmarknadens närvaro på orten blir det svårare att få företagslån, räntekostnaderna stiger och som följd urholkas hela samhället på arbetsmöjligheter och kapital. I längden skadar det inte bara den enskilda kommunen, utan hela landets ekonomi. Konsolideringen av bankmarknaden och bortfallet av lokala bankkontor är därför en central delförklaring

till de växande klyftorna mellan stad och land. Samtidigt har det blivit mycket svårt för mindre banker att konkurrera och på 25 år har hälften av Sveriges bankkontor lagts ned. Sparbanksrörelsen, som en gång i tiden utgjorde en motvikt till de svenska storbankerna, är idag påtagligt fjättrad till Swedbankkoncernen.

För att vända på utvecklingen krävs en grundläggande omstrukturering av den svenska bankmarknaden. Det finns ett omfattande behov av allmännyttigt orienterade finansinstitut som också återfinansierar vinster på den lokala orten. Denna rapport gör därför analysen att staten bör upprätta regionala utvecklingsbanker som verkar för att möjliggöra små och medelstora företag samt lokala finansinstitut i hela landet. Inledningsvis bör systemet prövas genom pilotprojekt i de regioner där behovet av kapitalutveckling är störst, för att sedan kunna utvecklas till ett sammanhållet finansiellt system som ser till tillväxtbehovet i landets 21 regioner.

Vid sidan av denna storskaliga omstrukturering behöver lagstiftaren dessutom vidta åtgärder för att underlätta den regulatoriska bördan för småbankerna. Dagens lagstiftning är utformad med de stora bankerna och de omfattande finanskriserna i åtanke. Det är inte en ordning som denna rapport i grunden ifrågasätter. Men det måste samtidigt finnas en reell möjlighet att bedriva mindre banker med lokalt fokus utan att dränkas i omfattande regelefterlevnadskostnader.

Slutligen föreslår rapporten att staten erkänner bank- och finansmarknadens fundamentala betydelse för all annan kapitalutveckling genom att särskilt värna konkurrensen mellan banker och andra kreditinstitut. Bank- och finanssektorn är inte som alla andra marknader; utan en välfungerande konkurrens i sektorn kommer efterverkningarna drabba hela den svenska ekonomin. Därför bör konkurrensverket tydligt dirigeras till att fokusera på denna nyckelindustri.

Rapportens slutsats är att dessa insatser skulle möjliggöra för ökad kapitalutveckling samt en kraftig och jämlik tillväxt i hela landet.

SLUTNOTER

1. Se till exempel [Minsky, H. P. The Economic Problem at the End of the Second Millenium: Creating Capitalism, Reforming Capitalism and Making Capitalism Work. Hyman P. Minsky Archive. (1992), s. 28. https://digitalcommons.bard.edu/hm_archive/101/ (Hämtad 2025-01-24)].
2. Wray, L. R. Why Minsky matters. (Princeton University Press, 2016), s. 199f.
3. Ibid., s. 199.
4. Minsky, H. P., Papadimitriou, D. B., Phillips, R. J., & Wray, L. R. Community Development Banking: A Proposal to Establish a Nationwide System of Community Development Banks. Hyman Minsky Archive (1993), s. 10. https://digitalcommons.bard.edu/hm_archive/160 (Hämtad 2025-01-27).
5. Riksbanken. Den finansiella infrastrukturen. (2024). <https://www.riksbank.se/sv/finansiell-stabilitet/det-finansiella-systemet/den-finansiella-infrastrukturen/> (Hämtad 2025-01-24).
6. Public banking institute. A Few Words About Us. <https://publicbankinginstitute.org/about-us/> (Hämtad 2025-01-27).
7. Översättning av "publicly oriented financial institutions", hämtat från Epstein, G. Busting the Bankers' Club. (University of California Press, 2024), s. 243.
8. Svenska bankföreningen. Bankerna i Sverige. (2023). <https://www.financesweden.se/media/5530/bankerna-i-sverige-2022.pdf> (Hämtad 2025-03-10)
9. Hela Sverige ska leva, Balansrapport 8: Kapital i hela landet, 2021, s. 3.
10. Riksbanken. Vad är pengar? (2023). <https://www.riksbank.se/sv/betalningar--kontanter/vad-ar-pengar/> (Hämtad 2025-01-27).
11. Se till exempel [McLeay, M., Radia, A. & Thomas, R. Money Creation in the Modern Economy. Quarterly Bulletin. Q1(2014), s. 14-27. <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/money-creation-in-the-modern-economy>].
12. Wray, L. R. Why Minsky matters. (Princeton University Press, 2016), s. 90.
13. Riksgälden. Så fungerar insättningsgarantin. (2021). <https://www.riksghalden.se/sv/var-verksamhet/insattningssgarantin-och-investerarskyddet/sa-fungerar-insattningssgarantin/> (Hämtad 2025-01-27).
14. Finlands banks myntmuseum. Vad är pengar? <https://www.rahamuseo.fi/sv/museet/Pengarnas-och-betalandets-historia/var-ar-pengar/> (Hämtad 2025-01-27).
15. Riksbanken. Vad är pengar? (2023). <https://www.riksbank.se/sv/betalningar--kontanter/vad-ar-pengar/> (Hämtad 2025-01-27).
16. För mer detaljer se [Arnell, E. & Borgström, J. Sverige - en självfinansierande stat. (MMT för Sverige, 2024). https://www.mmtforsverige.se/_files/ugd/906e59_f4aea097f5ea4674bd702ea6c23150ca.pdf (Hämtad 2025-01-27)].
17. Riksbanken. Den svenska finansmarknaden 2024. (2024), s. 33ff. <https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/den-svenska-finansmarknaden/webbrapport-pdf-dokument/2024/den-svenska-finansmarknaden-2024.pdf> (Hämtad 2025-01-27).
18. En statlig investeringsbank är ett statligt ägt bankaktiebolag som är specialiserat på den typ av investeringar som nämns ovan.
19. Liberti J. M. & Petersen, M. A. Information: Hard and Soft, The Review of Corporate Finance Studies. 8:1(2019), s. 1–41. <https://doi.org/10.1093/rcfs/cfy009>.
20. Petersen, M. A. & Rajan, G. R.. The Benefits of Lending Relationships: Evidence from Small Business Data. Journal of Finance. 49:1 (1994), 3–37. Och Petersen, Mitchell A., and aghuram G. Rajan. 2002. "Does Distance Still Matter? The Information Revolution in Small Business Lending." Journal of Finance, 57(6): 2533–2570.
21. Ekonomiska museet. Göteborgs sparbank 1820. <https://ekonomiskamuseet.se/utforska/ekonomisk-historia/goteborgs-sparbank-1820/> (Hämtad 2025-01-24).
22. Körberg, I. Eklunten. (Ekerlids förlag, 1999), s. 17f.
23. Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriften-libertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24).
24. Körberg, I. Eklunten. (Ekerlids förlag, 1999), s. 20.
25. Ibid., s. 43ff.
26. Jämför [Pettersson, K. H., Ett stycke bankhistoria: Anteckningar om sparbankernas turbulenta 1980-tal. (Elanders Sverige, 2013), s. 11ff] och [Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriftenlibertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24)].
27. Se [Riksbanken. Novemberrevolutionen. <https://www.riksbank.se/sv/om-riksbanken/historia/historisk-tidslinje/1900-1999/novemberrevolutionen/> (Hämtad 2024-07-24)] och [Forskning.se. Avregleringar ledde till finanskrisen 1990. (2013). <https://www.forskning.se/2013/04/25/avregleringar-ledde-till-finanskrisen-1990/> (Hämtad 2025-01-27)].
28. Körberg, I. Eklunten. (Ekerlids förlag, 1999), s. 261.
29. Sveriges Radio. Mutsandalen på Sparbanken Väst. (2023). <https://sverigesradio.se/avsnitt/mutsandalen-pa-sparbanken-vast> (Hämtad 2025-01-24).
30. Körberg, I. Eklunten. (Ekerlids förlag, 1999), s. 300ff.
31. Ibid., s. 215f.
32. Ibid., s. 189ff.
33. Se [Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriftenlibertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24).] och [Körberg, I. Eklunten. (Ekerlids förlag, 1999), s. 284.].
34. Körberg, I. Eklunten. (Ekerlids förlag, 1999), s. 261
35. Ibid., s. 284
36. Ibid., s. 326ff.
37. Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriften-libertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24).
38. Swedbank. Vår historia. <https://www.swedbank.com/sv/about-swedbank/our-history.html> (Hämtad 2025-03-05).
39. Se [Riksbanken. Den svenska finansmarknaden 2024. (2024), s. 33ff. <https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/den-svenska-finansmarknaden/webbrapport-pdf-dokument/2024/den-svenska-finansmarknaden-2024.pdf> (Hämtad 2025-01-27).] och [Svenska bankföreningen. Bankerna i Sverige. (2023). <https://www.financesweden.se/fakta-och-rapporter/svensk-bankmarknad/bankerna-i-sverige/> (Hämtad 2025-01-27).].
40. Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriften-libertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24).
41. Sparbankernas riksförbund. Sparbankerna och Swedbank. <https://sparbankerna.se/om-sparbankerna/sparbankerna-och-swedbank.html> (Hämtad 2025-01-27).
42. Ho, C. S. T., & Berggren, B. The effect of bank branch closures on new firm formation: The Swedish case. The Annals of Regional Science. 65:2 (2020), s. 319–350. <https://doi.org/10.1007/s00168-020-00986-4>
43. Niklas Amberg och Bo Becker. Banking Without Branches. Sveriges Riksbank Working Paper Series. 430 (februari 2024), s. 6.
44. Ibid., s. 2.
45. Hela Sverige ska leva. Balansrapport 8: Kapital i hela landet. 2021. sid 3. <https://www.helasverige.se/kunskap-och-media/balansrapport-8-kapital-i-hela-landet/> (Hämtad 2025-04-11).
46. Frisell, L. Noréus, M. Konsolidering inom den svenska banksektorn: ett centralbanksperspektiv. (Riksbanken, 2002). https://archive.riksbank.se/Upload/Dokument_riksbank/Kat_publicerat/Artiklar_PV/pv02_3_artikel2.pdf (Hämtad 2024-04-11).

47. Denning, S. The Origin Of "The World's Dumbest Idea": Milton Friedman. *Forbes*. (2013). <https://www.forbes.com/sites/stevedenning/2013/06/26/the-origin-of-the-worlds-dumbest-idea-milton-friedman/> (Hämtad 2025-01-13).
48. Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriften-libertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24).
49. Sydöstran. Banken lägger inte ner något kontor. (2001) <https://www.sydosttran.se/karlshamn/banken-lagger-in-te-ner-nagot-kontor/> (Hämtad 2024-02-04).
50. Rudblad, J. SVENSKA INTERNETBANKER - en aktuell beskrivning av bankernas Internettjänster och en situationssanalys av deras Internetbanker. (Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, 1999). <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/1246/johan.rudblad.IA7400.pdf?sequence=1&is-Allowed=y>
51. Internetstiftelsen. Svenskarna och internet 2019. (2019) <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2019/banktjanster-och-handel/drygt-90-procent-av-befolkningen-anvander-internetbank/> (Hämtad 2024-10-31)
52. Legran, D. Spitz, J. Tuomikoski, O. The changing landscape of bank offices in the euro area. (2024) <https://data.ecb.europa.eu/blog/blog-posts/changing-landscape-bank-offices-euro-area> (Hämtad 2025-04-11).
53. Finansinspektionen. Bankbarometern. (2024). https://www.fi.se/contentassets/5dcf77768c124db5b5283032bf758e01/bankbarometern_q2_2024.pdf (Hämtad 2025-01-16).
54. Konkurrensverket. Byta bank, komplettera eller klaga. (2018), s. 35. https://www.konkurrensverket.se/contentassets/16599ddfc4834bf1ad3637c890d30b26/forsk-rapport_2018-4-bankmarknaden.pdf (Hämtad 2024-12-12).
55. Unga företag definieras som företag 15 år eller yngre.
56. Amberg, N. & Becker, B. Banking Without Branches. Sveriges Riksbank Working Paper Series. 430 (2024), s. 5.
57. Data om bankkontor hämtad från [Ho, C. S. T., & Berggren, B. The effect of bank branch closures on new firm formation: The Swedish case. *The Annals of Regional Science*. 65:2 (2020), s. 319–350. <https://doi.org/10.1007/s00168-020-00986-4>].
58. Amberg, N. & Becker, B. Banking Without Branches. Sveriges Riksbank Working Paper Series. 430 (2024), s. 28. Och Beräkningar av detta slag bör tolkas med försiktighet, eftersom många andra faktorer kan påverka utvecklingen i en enskild kommun.
59. Hela Sverige ska leva. Balansrapport 8: Kapital i hela landet. (2021), s. 4. <https://www.helasverige.se/kunskap-och-media/balansrapport-8-kapital-i-hela-landet/> (Hämtad 2025-04-11).
60. Med kortfristiga lån menas lån med en löptid på ett år eller mindre.
61. Hela Sverige ska leva. Balansrapport 8: Kapital i hela landet. (2021), s. 5. <https://www.helasverige.se/kunskap-och-media/balansrapport-8-kapital-i-hela-landet/> (Hämtad 2025-04-11).
62. Amberg, N. & Becker, B. Banking Without Branches. Sveriges Riksbank Working Paper Series. 430 (2024), s. 22f.
63. Wray, L. R. Why Minsky matters. (Princeton University Press, 2016), s. 45.
64. Basel är ett internationellt regelverk för banker som tas fram av Baselkommittén i Bank of International Settlements (BIS) med sitt säte i Schweiz.
65. Finansinspektionen. Baselkommittén. (2024). <https://www.fi.se/sv/bank/internationellt/baselkommitten/> (Hämtad 2025-01-27).
66. Braunerhjelm, P. & Eklund, J. Hunden, frisbeen och optimala regleringar. *Ekonomisk Debatt*. 41:7 (2013), s. 42–53. <https://www.nationalekonomi.se/wp-content/uploads/2013/10/41-7-pbje.pdf> (Hämtad 2025-01-27).
67. Tillväxtanalys. Påverkar närvaron av bankkontor de lokala företagens kreditillgång? (2019), s. 17, 23. https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.62dd45451715a00666f1977f/1586366155133/pm_2019_11.pdf (Hämtad 2025-04-13).
68. Här används data om bankkontor från [Ho, C. S. T., & Berggren, B. The effect of bank branch closures on new firm formation: The Swedish case. *The Annals of Regional Science*. 65:2 (2020), s. 319–350. <https://doi.org/10.1007/s00168-020-00986-4>]. Beräkningarna bör tolkas med viss försiktighet, då andra lokala faktorer kan påverka utfallet.
69. Amberg, N. & Becker, B. Banking Without Branches. Sveriges Riksbank Working Paper Series. 430 (2024), s. 3.
70. Ho, C. S. T., & Berggren, B. The effect of bank branch closures on new firm formation: The Swedish case. *The Annals of Regional Science*. 65:2 (2020), s. 319–350. <https://doi.org/10.1007/s00168-020-00986-4>
71. Beräkningar bör tolkas med försiktighet.
72. Ho, C. S. T., & Berggren, B. The effect of bank branch closures on new firm formation: The Swedish case. *The Annals of Regional Science*. 65:2 (2020), s. 319–350. <https://doi.org/10.1007/s00168-020-00986-4>
73. Amberg, N. & Becker, B. Banking Without Branches. Sveriges Riksbank Working Paper Series. 430 (2024), s. 28.
74. Egna uträkningar.
75. Cervenka, A. Svenskarna tjänar allt mer på att äga – 95 procent går till de 10 procent rikaste. *Aftonbladet*. (2024-01-30). <https://www.aftonbladet.se/minekonomi/a/wOIE05/svenskarna-tjanar-allt-mer-pa-att-aga-95-procent-gar-de-10-procent-rikaste>. (Hämtad 2025-04-13).
76. Se [Tillväxtanalys, Riskkapitalstatistik 2013 – Venture Capital, Tillväxtanalys, 2014, sid 22. https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.62dd45451715a00666f1d7a5/1586366179221/statistik_2014_05_Riskkapitalstatistik+2013+Venture+Capital.pdf (Hämtad 2025-04-13)] och [Tillväxtanalys, Riskkapitalstatistik 2023 – Venture Capital, Tillväxtanalys, 2025, sid 24 https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.2451fc16194646f16398bb8e/1737653351512/Statistik_2025_01_%20Riskkapitalstatistik%202023%20%20Venture%20Capital.pdf (Hämtad 2025-04-13)]
77. Tillväxtanalys. Riskkapitalstatistik 2023 – Venture Capital. (2025), s. 23. https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.2451fc16194646f16398bb8e/1737653351512/Statistik_2025_01_%20Riskkapitalstatistik%202023%20%20Venture%20Capital.pdf (Hämtad 2025-04-13).
78. Se [Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriftenlibertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24)] och [Lindquist, M., et al. "Kan Göran Persson befria sparbankerna?" *Svenska Dagbladet*. (2019). <https://www.svd.se/a/K3ag1y/kan-goran-persson-befria-sparbankerna> (Hämtad 2025-03-05)].
79. Högvist, E. Sparbank vill ha Avestakonto. *Dalademokraten*. (2015-02-09).
80. Svenska bankföreningen. Det här är Basel 4. <https://www.swedishbankers.se/bankfokus/bankfokus-nr-1-2020/det-har-ar-basel-4/> (Hämtad 2025-01-27).
81. Braunerhjelm, P. & Eklund, J. Hunden, frisbeen och optimala regleringar. *Ekonomisk Debatt*. 41:7 (2013): s. 42–53. <https://www.nationalekonomi.se/wp-content/uploads/2013/10/41-7-pbje.pdf> (Hämtad 2025-01-27).
82. Anteroiainen, S. Överregleringen plågar de små bankerna – Andelsbankerna som dignar under byråkratin söker "bredare axlar" via fusion. *OP Media*. <https://www.op-media.fi/sv/overregleringen-plagar-de-sma-bankerna--andelsbankerna-som-dignar-under-byrakratin-soker-bredare-axlar-via-fusion/> (Hämtad 2025-01-27).
83. Arnold, M. ECB promises banks it will do more in urge to merge. *Financial Times*. (01/07 2020). <https://www.ft.com/content/1c894254-1b59-4816-a7bb-f3a79967019a> (Hämtad 2025-01-27).
84. ECB. What lies ahead for the European banking sector? <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/interviews/date/2024/html/ssm.in241122~2163c42f53.en.html> (Hämtad 2025-01-27).
85. Sparbankernas Riksförbund. Vad är en sparbank? <https://sparbankerna.se/om-sparbankerna/vad-ar-en-sparbank.html> (Hämtad 2025-02-15).
86. Mailkorrespondens med Konkurrensverket.
87. Dalman et al. *Kommunlagen med kommentar och Praxis*, s. 126 – 136, Bohlin, *Kommunalrättens grunder*, s 121f, SOU 1980:20 s. 80–90.

88. Dalman et al. Kommunallagen - Med kommentar och praxis, s. 129.
89. Better Markets. Who We Are. <https://bettermarkets.org/who-we-are/> (Hämtad 2025-01-27).
90. Epstein, G. Busting the Bankers' Club. (University of California Press, 2024), s. 243.
91. Public banking institute. A Few Words About Us. <https://publicbankinginstitute.org/about-us/> (Hämtad 2025-01-27).
92. Minsky, H. P., Papadimitriou, D. B., Phillips, R. J., & Wray, L. R. "Community Development Banking: A Proposal to Establish a Nationwide System of Community Development Banks." Hyman Minsky Archive (1993): s. 8. https://digitalcommons.bard.edu/hm_archive/160 (Hämtad 2025-01-27).
93. Ibid.
94. Ibid., s. 10ff.
95. Ibid. s. 10.
96. Epstein, G. Busting the Bankers' Club. (University of California Press, 2024), s. 250.
97. Bank of North Dakota. About BND. <https://bnd.nd.gov/about-bnd/> (Hämtad 2025-01-27).
98. SBAB. Vår historia. https://www.sbab.se/1/om_sbab/om_sbab/kort_om_oss/var_historia.html (Hämtad 2025-01-27).
99. Kodrzycki, Y. K., & Elmatad, T. The Bank of North Dakota: A model for Massachusetts and other states? (Federal Reserve Bank of Boston, 2011): s. 4. <https://www.bostonfed.org/publications/new-england-public-policy-center-research-report/2011/the-bank-of-north-dakota-a-model-for-massachusetts-and-other-states.aspx> (Hämtad 2025-01-27).
100. Epstein, G. Busting the Bankers' Club. (University of California Press, 2024), s. 266.
101. Tidskriften Libertas. Sparbankernas Förändring och Framtid – Samtal med Ronny Svensson. (2024). <https://www.tidskriftenlibertas.se/intervju-med-ronny-svensson-en-tillbakablick/> (Hämtad 2025-01-24).
102. Svenska bankföreningen. Det här är Basel 4. <https://www.swedishbankers.se/bankfokus/bankfokus-nr-1-2020/det-har-ar-basel-4/> (Hämtad 2025-01-27).
103. ECB. Vad är interna modeller? (2023). https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/banking-supervision-explained/html/internal_models.sv.html#:~:text=Ju%20fler%20risker%20en%20bank,Detta%20kallas%20E2%80%9Dkapi-talkrav%20E2%80%9D (Hämtad 2025-03-09).
104. Wray, L. R. Why Minsky matters. (Princeton University Press, 2016), s. 184f.
105. Arnold, M., & Mourselas, C. Hedge funds hit back against new leverage limits. Financial Times. (28/2 2025). <https://www.ft.com/content/ef8cca45-59d2-4497-9530-53b73c5e0119> (Hämtad 2025-03-09).
106. Detta beror på att AOF i regel inte förlitar sig på inkomster från hävstångar till samma utsträckning som andra finansiella institut.
107. Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget.
108. Riksrevisionens Granskningsrapport "Konkurrensverkets tillsyn – förutsättningar för effektivt resursutnyttjande", (RiR 2019:26), s. 21 - 23.
109. Riksrevisionens Granskningsrapport "Konkurrensverkets tillsyn – förutsättningar för effektivt resursutnyttjande", (RiR 2019:26), s. 34.
110. Riksrevisionens Granskningsrapport "Konkurrensverkets tillsyn – förutsättningar för effektivt resursutnyttjande", (RiR 2019:26), s. 21.
111. Konkurrensverket, "Konkurrensverkets prioriteringspolicy för konkurrens- och upphandlingstillsynen", Dnr 814/2023.
112. Federal Trade Commission. FTC Authorizes Investigations into Key Enforcement Priorities. (2021). <https://www.ftc.gov/news-events/news/press-releases/2021/07/ftc-authorizes-investigations-key-enforcement-priorities> (Hämtad 2024-11-20)
113. International Competition Network. ICN Agencies' Case Prioritisation and Initiation. (2021) s. 10. https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2022/04/AEWG_Report-on-Case-Prioritisation-and-Initiaton-2021.pdf (Hämtad 2024-11-20).
114. Konkurrensverket. Konkurrensen i livsmedelsbranschen. <https://www.konkurrensverket.se/konkurrens/samlad-kunskap-om-konkurrens/konkurrensen-i-livsmedelsbranschen/> (Hämtad 2025-02-04).

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK

UTVECKLINGSBANK